

MINISTERIO
DE POLÍTICA TERRITORIAL
Y MEMORIA DEMOCRÁTICA

TERRITORIO E MEMORIA

TERRITORIO E MEMORIA

MINISTERIO
DE POLÍTICA TERRITORIAL
Y MEMORIA DEMOCRÁTICA

Publicado por:

N.º 1 decembro de 2025

Consello de Redacción: Presidenta: Berta Pérez Hernández (Subsecretaria).

Vicepresidenta: María González Fernández (Secretaria Xeral Técnica).

Membros: Roberto Manuel García Guillén (Director da Oficina do Ministro), Sonia Rodrigo Ibáñez (Directora da Oficina da Secretaría de Estado de Política Territorial), Alfonso Berlanga Reyes (Director da Oficina da Secretaría de Estado de Memoria Democrática), Alba Velázquez Poza (Xefa da Oficina Técnica da Subsecretaría), Inmaculada Algarra Solís (Directora da Oficina Técnica da Secretaría Xeral para a Coordinación Territorial), Jazael Ascanio Santana (Director de Comunicaci3ns da Oficina do Ministro), Álvaro Martín Hernández (Oficina do Ministro), Ricardo Valentín Pérez González (Oficina do Ministro), Cira Morote Medina (Oficina do Ministro), Luis Alejandro Beltri Baudet (Oficina do Ministro),

Secretaria: Mª Belén España Martí (Subdirectora de Recursos, Publicaci3ns e Documentaci3n)

Fotografías e ilustraci3ns:

Arquivo do Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática

Arquivo Editorial MIC

Axencia EFE

Perplejo Studio

Juan Baraja

Cipriano Pastrana

Universidade do País Vasco (EHU/UPV)

Fotografía de cuberta: Sergio García e Lola Moral

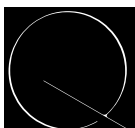
Produci3n editorial: MIC Publishing

NIPO: 127-25-044-2

Impreso en papel 100% ecol3xico.

Prohíbese a reproduci3n total ou parcial desta publicaci3n sen o permiso expreso do editor.

AS ORIXES COMÚNS DA MEMORIA E DO TERRITORIO: COHESIÓN, XUSTIZA E DIGNIDADE

queridas lectoras
queridos lectores:

O lanzamento dunha nova publicación é un acontecemento alegre e emocionante. Aínda máis nestes tempos, cando a présa, a urxencia e as noticias de usar e tirar parecen ter relegado a análise e a reflexión a un segundo plano.

Por iso é un gran pracer poder ofrecerlle a benvida a esta revista, 'Territorio e Memoria', que amosará a actividade que realizamos no Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática dun xeito atractivo, pero co peso que esixe a información precisa e ao servizo do cidadán.

Poñeremos negro sobre branco o reflexo dun país que avanza, reconstrúese, dialoga e lembra. Porque cremos que a política territorial e a memoria democrática comparten unha raíz común: ambas procuran cohesión, xustiza e dignidade. E ambas constrúense día a día, paso a paso, nos nosos pobos e cidades.

Durante estes dous anos da lexislatura, un dos esforzos máis visibles do noso Ministerio foi apoiar as comunidades e os concellos que sufriron os efectos dos catástrofes naturais. Refírome ao volcán na Palma e á DANA, cu-xas terribles consecuencias aínda nos enco-lllen o corazón.

En ambos casos, o noso compromiso foi garantir que a axuda e as medidas chegaran á poboación afectada. Puxemos por diante as persoas en todo momento. Estivemos ao pé do canón e así seguirá sendo.

Que a reconstrución sexa xusta, sostible e humana, sobre todo, humana. Non podemos

**“Somos partidarios do
acordo e da busca daquilo
que nos une”**

imaxinar a dor de perder aos teus seres queridos ou que che arranquen as túas lembranzas e todo o que constrúches. Por iso o noso compromiso con todas as vítimas é inquebrantable.

Outra das tarefas que cultivamos con tanta firmeza e convicción dende este Ministerio é a implementación de medidas de cohesión

territorial e o fortalecemento do noso Estado de Autonomías.

Somos partidarios do acordo, da busca daquilo que nos une, o que nos fai un país. Nos últimos anos reducimos significativamente os litixios coas comunidades autónomas, completamos un gran número de traspasos e convocamos máis conferencias de presidentes que en calquera etapa anterior.

Estamos sempre dispostos a sentarnos para atopar solucións aos problemas que afectan aos nosos concidadáns. Non nos atoparedes

involucrados nas discrepancias e a deslealdade institucional, atopáredesnos no camiño da colaboración e da cooperación interadministrativa, porque cremos que unha maior autonomía non significa menos Estado, senón todo o contrario: é a forma correcta de ofrecer os mellores servizos á xente.

“A liberdade é fráxil se non se coida e se protexe”

Outra área na que traballamos incansablemente é atopar unha solución xusta e estrutural á situación dos menores migrantes non acompañados, coa modificación do artigo 35 da Lei de Estranxeiría (Lei Orgánica sobre os dereitos e liberdades dos estranxeiros en España e a súa integración social). Esta medida sen precedentes, aprobada polo Congreso, pon fin a décadas de demandas dos territorios fronteirizos para compartir a responsabilidade de ofrecer a estes nenos e nenas unha resposta humanitaria e axustada ao dereito internacional.

En todo momento, o compás que seguiu este Goberno foi a defensa dos dereitos da infancia. Trátase de que estes rapaces e rapazas poidan seguir o seu camiño para acadar o obxectivo que lles fixo arriscalo todo no océano: obter os medios necesarios para mellorar as súas vidas e as das súas familias.

E que podemos dicir da área da Memoria Democrática, especialmente este ano, cando celebramos ‘50 anos de Liberdade’ cun amplo programa de actividades que continuará máis aló de 2025.

Dende o meu período como alcalde de Arucas, buscamos financiamento para abrir

os chamados pozos do esquecemento e facer así xustiza ás vítimas, ata agora, como teño a honra de ser ministro de Memoria Democrática, non fixen máis que reafirmar a miña convicción de que temos o deber irrenunciable da honra dos principios de verdade, xustiza, reparación e garantías de non repetición.

Unha das maiores recompensas desta etapa foi chamar aos descendentes de persoas que foran asasinadas e cuxos corpos puideron exhumar e identificar. Ao outro lado do teléfono, e ás veces, neste lado é imposible non emocionarse por ter a sensación de ter contribuído a pechar unha ferida que nunca debería terse aberto.

“Que estas páxinas sexan un testemuño do noso compromiso por mellorar a vida das persoas”

Sabemos, porque está estudado, que cando comezamos coas exhumacións, había arredor de 20.000 corpos que se podían localizar. A estas alturas, xa son arredor de 9.000 recuperados, case o 50 %.

Ver unhas mans xa veteranas, dar unha aperta con amor e delicadeza, unha pequena caixa que contén os restos dun avó, dun pai, dun tío, despois de anos e anos de procura, é unha imaxe que non se pode borrar, unha que nos anima a seguir ata que non quede nin un só corpo nunha tumba, nunha fosa ou nun pozo.

Temos o mandato de facelo pola Lei de Memoria Democrática, e é un acto de decencia.

Nesta folla de ruta, tamén queremos destacar a importancia deses espazos, dentro

e fóra das nosas fronteiras, que constitúen no imaxinario colectivo un símbolo - moitas veces escuro da Guerra e da represión que trouxo a ditadura.

De aí as declaracións de Lugares de Memoria. O noso obxectivo é que a mocidade saiba o que pasou, sen artificios, sen proselitismo. Que sexa consciente de que, nestes espazos, foron asasinadas, encarceradas ou torturadas miles de persoas que defendían o réxime escollido nas urnas.

Porque a liberdade é fráxil se non se coida e se protexe.

E se o recoñecemento destes Lugares da Memoria é importante, tamén o é a súa reinterpretación, como no caso do Val de Cuelgamuros, antes Val dos Caídos; esa necrópole megalómana que nos amosa a crueldade dun réxime totalitario que non só roubou as vidas de tantas vítimas, senón que tamén lles roubou a morte.

Por iso este Goberno lanzou un concurso internacional de ideas, das que xa ten un gañador, para converter este enclave nun centro de interpretación, cun enfoque museístico baseado en certezas e feitos, por incómodos que poidan resultar para os que negan a historia.

Esta revista que tes nas mans, querido lector, contén todo este traballo de xeito transparente. Queremos que as súas páxinas sexan un testemuño do noso compromiso de mellorar a vida das persoas e de desterrar o esquecemento. É a mellor maneira de construír o futuro.

Benvidos a ‘Territorio e Memoria’.

5

**SAÚDOS
INSTITUCIONAIS**

- A raíz común da memoria
e do territorio: cohesión,
xustiza e dignidade 5
- Un ministerio para o diálogo
e valores democráticos 9

10

**RECONSTRUCCIÓN E
PROTECCIÓN
DO TERRITORIO**

- Balance das axudas á
Illa da Palma 10
- A resposta do
Goberno á Dana 14
- Recuperación
do visor InfoDANA 17
- Homenaxe ás vítimas
da DANA 18
- O Diálogo e acordo coas
comunidades autónomas,
prioridades do Ministerio 20
- A Administración preto de ti 22

24

**POLÍTICAS SOCIAIS E
XESTIÓN MIGRATORIA**

- Un cambio histórico na
protección da infancia migrantes 24

28

**MEMORIA
DEMOCRÁTICA
E EXILIO**

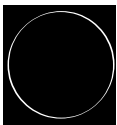
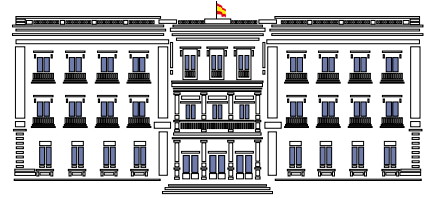
- Tres anos da
Lei de Memoria Democrática 28
- Reinterpretación do Val
de Cuelgamuros 32
- A Lei de Memoria Democrática
recupera os restos de
9.000 persoas e entrega
1.614 declaracións de
recoñecemento ás vítimas 34
- Homenaxe a Azaña
en Montaubann 38
- Sachsenhausen e Mauthausen:
dous lugares esenciais para
comprender a memoria
do século XX 40
- Viaxe a Arxentina e Chile
para promover o recoñecemento
da nacionalidade para
descendentes de exilados 42
- Comisionado:
España en liberdade. 50 anos.
Unha conversa sobre
a nosa democracia 44
- A democracia é o teu poder 48
- Ruta ao exilio 50
- Lugares da Memoria:
o mapa da lembranza
democrática de España 52

56

**ÓRGANOS, LINGUAS
E COOPERACIÓN
INSTITUCIONAL**

- CICAPE:
actuacións clave e progreso
na coordinación territorial 56
- Consello de Linguas Oficiais 58
- XXX Conferencia AERTE 60

UN MINISTERIO PARA O DIÁLOGO E OS VALORES DEMOCRÁTICOS

Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática integra dous elementos fundamentais

Da nosa convivencia: cohesión territorial e memoria democrática. Creado polo Real Decreto 829/2023, do 20 de novembro, que reestrutura os departamentos ministeriais, este Departamento é responsable de coordinar as relacións entre o Estado, as comunidades autónomas e as autoridades locais, así como de preservar e difundir os valores que nos permitiron avanzar cara a unha sociedade libre e pluralista.

Para cumprir esta misión, o ministro, Ángel Víctor Torres, conta cun equipo especializado en cada unha das áreas do departamento: a Secretaría de Estado de Política Territorial, dirixida por Arcadi España; a Secretaría de Estado de Memoria Democrática, liderada por Fernando Martínez; e a Subsecretaría do Ministerio, coordinada por Berta Pérez.

A Secretaría de Estado de Política Territorial supervisa a cooperación coas comunidades autónomas e as entidades locais, así como as competencias da organización territorial do Estado, garantindo tamén o funcionamento das Delegacións e

Subdelegacións do Goberno. Para levar a cabo estas funcións, dispón da Secretaría Xeral de Coordinación Territorial, que supervisa tres órganos de goberno: a Dirección Xeral de Cooperación Autonómica e Local, a Dirección Xeral de Asuntos Xurídicos Autonómicos e Locais e a Dirección Xeral da Administración Xeral do Estado no Territorio.

A secretaría de Estado de Memoria Democrática é responsable de propoñer e implementar a política do Goberno en materia de preservación, defensa, promoción e difusión da memoria democrática, de acordo cos principios de verdade, xustiza, reparación e garantías de non repetición, así como de desenvolver a normativa para a súa aplicación. Para tal fin, tamén conta coa Dirección Xeral de Apoio ás Vítimas e coa Dirección Xeral para a Promoción da Memoria Democrática.

A Subsecretaría de Política Territorial e Memoria Democrática promove e coordina servizos comúns (recursos humanos, xestión económica, asuntos internos, tecnoloxía da información, etc.) e, a través da Secretaría Xeral Técnica, proporciona asistencia técnica, xurídica e administrativa aos altos cargos e aos órganos de goberno do Ministerio, garantindo que cada iniciativa se traduza en resultados concretos.

Ademais, como resultado de varios acontecementos que se produciron, baixo a autoridade directa do Ministro, os proxectos especiais están dirixidos por comisarios especiais que reflicten o noso compromiso coa cidadanía o Comisionado especial para a Reconstrución da Illa da Palma, responsable de coordinar e promover accións para reparar os danos causados polas erupcións volcánicas e reconstruír a illa da Palma; o Comisario Especial para a Reconstrución e Reparación dos Danos Causados pola DANA en diferentes concellos entre o 28 de outubro e o 4 de novembro de 2024, responsable de promover, coordinar e supervisar a execución das medidas adoptadas pola Administración Xeral do Estado; e finalmente, o Comisario para a celebración dos 50 anos de España en liberdade, responsable de promover e coordinar as actividades da Administración Xeral do Estado para conmemorar os 50 anos que pasaron desde o inicio do proceso de transición á democracia.

Estas funcións, tarefas e obxectivos só son posibles grazas á dedicación de case 7.000 profesionais que, desde todos os recunchos do país, traballan cada día para converter as políticas públicas deste departamento en realidades tangibles para os cidadáns.

BALANCE DE AXUDA Á ILLA DE A PALMA

A erupción do volcán Cumbre Vieja en setembro de 2021 marcou un antes e un despois na historia recente da Palma. Desde entón, o Goberno de España estableceu un sistema extraordinario de coordinación para garantir unha reconstrución eficaz, baseado na solidariedade e totalmente aliñado coas necesidades dos cidadáns afectados.

O 19 de setembro de 2021, ás 15:12, a terra abriuse en Cabeza de Vaca e comezou unha erupción que durou oitenta e cinco días. Durante ese período, o volcán expulsou aproximadamente 159 millóns de metros cúbicos de lava e cubriu máis de 1.219 hectáreas de terreo, destruíndo vivendas, estradas, cultivos e zonas naturais de enorme valor para os cidadáns da Palma. Os danos afectaron case

3.000 edificios soterrados arredor de 74 quilómetros de estradas,

xerando unha situación de emerxencia sen precedentes para a illa e para o conxunto do país.

A magnitude do desastre levou ao Goberno de España a activar inmediatamente os mecanismos de protección civil e a declarar a illa zona gravemente afectada por unha emerxencia no Consello de Ministros do 28 de setembro de 2021.

A partir dese momento, despregouse unha estrutura de coordinación sen precedentes debido

1.237,5
millóns
€

movilizados polo Goberno de España e a reconstrución da Palma, incluíndo axudas directas a familias, investimento en vivenda, infraestruturas, emprego e apoio ao sector primario

ao seu alcance, integrando as administracións estatais, rexional, insular e municipal para responder ás necesidades urxentes da poboación afectada e planificar unha reconstrución sólida e duradeira.

Con este obxectivo, creouse a Comisión Mixta para a Reconstrución da Palma, actualmente presidida polo ministro Ángel Víctor Torres. Este organismo, que reúne representantes do Goberno de España e do Goberno de Canarias, garante a coherencia das actuacións públicas e a mobilización efectiva dos recursos dispoñibles, reforzando a gobernanza compartida e o diálogo fluído entre as administracións.

No marco desta, estrutura nace o Comisionado especial para a Reconstrución da Palma, concibido como un elemento operativo esencial para promover, supervisar e coordinar as actuacións da Administración Xeral do Estado. O seu labor abrangue desde a planificación de medidas estratéxicas ata o seguimento técnico dos proxectos en curso, garantindo que cada iniciativa responda aos danos causados pola erupción e contribúe á recuperación integral da illa. O Comisionado está adscrito ao Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática, que é o encargado de centralizar e coordinar a acción política e administrativa vinculada coa reconstrución.

Dende o comezo da emerxencia, o Goberno de España mobilizou ata a data 1.237,5 millóns de euros para atender as necesidades urxentes e acometer a reconstrución económica e social da Palma. Esta axuda representa case o 72 % dos recursos públicos mobilizados na illa, segundo datos do Comisionado para a Reconstrución da Palma e do Interventor Xeral do Estado. Estes recursos foron asignados, entre outras áreas, a:

- Vivenda e atención social, incluíndo a adquisición de vivendas, axudas ao aluguer e prestacións directas para as familias afectadas.
- Infraestruturas públicas, con intervencións en estradas, redes de auga hidráulica e equipamento esencial.
- Recuperación do tecido produtivo, especialmente no sector primario e no pequeno comercio
- Medidas de apoio ao emprego e ás empresas, como ERTE específicos (regulacións temporais de emprego), subvencións e financiamento preferente.
- Protección do territorio e actuacións ambientais para a estabilización e recuperación das zonas danadas pola lava.

O volcán expulsou aproximadamente 159
millóns
de m³ lava

Estas inversións permitiron unha resposta pública sostida e efectiva, adaptada ás diferentes fases da reconstrución

En termos de xestión orzamentaria, destacan os seguintes aspectos:

- 478,5 millóns de euros en axudas directas e medidas fiscais promovidas polo Ministerio de Facenda.
- 240,7 millóns de euros en axudas ás empresas e indemnizacións do Consorcio de Compensación de Seguros.
- 135 millóns de euros destinados a plans de emprego específicos para A Palma.
- 108,9 millóns de euros do Ministerio de Transición Ecolóxica e Reto Demográfico.
- 56,2 millóns de euros do Ministerio de Transportes e Mobilidade Sostible para infraestruturas.
- 53,7 millóns de euros do Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática para infraestruturas municipais.
- 58,1 millóns de euros do Ministerio do Interior.
- 33,5 millóns de euros do Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación.

NOVAS MEDIDAS APROBADAS EN 2025 MEDIANTE O REAL DECRETO-LEI

Mediante o Real Decreto-Lei 13/2025, do 25 de novembro, polo que se adoptan medidas complementarias urxentes para a recuperación económica e social da illa da Palma tras os danos causados polas erupcións volcánicas, recentemente ratificado polo Congreso dos Deputados, incorpóranse novas medidas:

- Autorización ao Goberno de Canarias para empregar 100 millóns de euros de superávit, dirixidos principalmente para compensar a perda de ingresos e os danos nas terras agrícolas e para indemnizacións derivadas de infraestruturas construídas en terreos expropiados ou afectados por fluxos volcánicos.
- Dedución do 60% no IRPF para a poboación da Palma no exercicio financeiro de 2025, o que permitirá que 111 millóns de euros queden nas economías familiares da illa, co fin de aliviar a carga fiscal e estimular a actividade económica.
- Ampliación dos prazos para a execución das infraestruturas

financiadas con fondos do Ministerio para a Transición Ecolóxica e o Reto Demográfico, adaptándoos ás necesidades reais do territorio.

- Moratoria nos pagos de principal e dos intereses para os agricultores que teñen préstamos e créditos con e sen garantía hipotecaria nos concellos de El Paso, Los Llanos de Aridane e Tazacorte.

Estas medidas complementan os esforzos financeiros xa realizados e fortalecen a capacidade da illa para recuperar

por completo a súa actividade social e económica.

O Ministerio mantivo un seguimento permanente do progreso económico e social da illa. Catro anos despois da erupción, os indicadores amosan un aumento do PIB da illa de arredor do 5%, unha taxa de desemprego histórica do 12%, cifras récord de afiliación á Seguridade Social e un incremento do sector empresarial. Estas cifras amosan unha tendencia positiva que se logrou grazas ao apoio público. Este apoio continuará prestándose co fin de sentar as bases para a recuperación da illa.

dedución
60%
no IRPF para á poboación de
A Palma no exercicio de 2025

Texto foto: Presentación do visor DANA. Ángel Víctor Torres, Ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, Diana Morant, Ministra de Ciencia, Innovación e Universidades, e Pilar Bernabé, Delegada do Goberno na Comunitat Valenciana.

A RESPOSTA DO GOBERNO FRONTE Á DANA

A DANA sufrida en outubro de 2024 desencadeou unha resposta institucional masiva: O Goberno mobilizou 16.600 millóns de euros para facer fronte aos danos — unha cantidade que define a magnitude da catástrofe.

A DANA que afectou numerosos concellos entre o 28 de outubro e o 4 de novembro de 2024 foi unha das maiores catástrofes vividas en España, con efectos humanos, económicos e sociais de gran alcance. Para afrontar as súas consecuencias, o Goberno puxo en marcha un plan integral de resposta, reconstrución e relanzamento, acompañado dunha mobilización de recursos sen precedentes.

En total activáronse 16.600 millóns de euros, unha cifra que reflicte a magnitude dos danos e o desexo dunha reconstrución sólida. Para o 9 de decembro de 2025, 8,905,913,834 euros en axudas, indemnizacións e subvencións para

familias, empresas, entidades locais, explotacións agrícolas e sectores clave na zona afectada.

A resposta do Estado abarcou múltiples áreas:

- Axuda persoal e material, xestionada polo Ministerio do Interior, con 249,8 millóns de euros para danos en vivendas, bens domésticos e gastos municipais de emerxencia.
- Apoio financeiro directo aos traballadores autónomos e ás empresas, con 342 millóns, dos cales case 80 millóns foron para traballadores

autónomos e 262 millóns para empresas.

- Reconstrución da infraestrutura municipal, financiada integramente polo Estado, cun total de 1.745 millóns de euros xa abonados.
- Indemnización do Consorcio de Compensación de Seguros, que alcanzou os 4.025 millóns de euros ao 1 de decembro de 2025, resolvendo máis do 98,3 % das solicitudes.
- Axuda agrícola, con 75,17 millóns de euros en compensacións directas e fortes investimentos en

infraestruturas agrícolas: máis de 76 millóns de euros para comunidades de regadío, 66 millóns de euros para estradas rurais e 32,8 millóns de euros para reparacións de parcelas.

- 500 millóns en axudas para restablecer servizos esenciais como o subministro, a saneamento e a purificación.
- Reforzo das prestacións sociais, incluíndo incrementos do Ingreso mínimo Vital e na axuda CAPI.
- Cese da actividade extraordinaria para os autónomos, dos que xa se beneficiaron máis de 5.000 profesionais.

Estas medidas combinan o apoio inmediato con accións dirixidas á recuperación estrutural, á reactivación económica e á reconstrución do tecido produtivo e social. Aínda que se fixeron progresos significativos, a magnitude do desastre significa que o proceso será necesariamente prolongado.

A CONTRIBUCIÓN DO MPTMD: ORDE TMD/101/2025, DO 31 DE XANEIRO

O Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática desempeñou un papel clave na estratexia de reconstrución ao aprobar a Orde TMD/101/2025 do 31 de xaneiro para a concesión directa de subvencións aos concellos e ás deputacións provinciais para financiar obras de reparación, restitución ou reconstrución de infraestruturas, equipamentos ou instalacións e servizos de titularidade municipal e da rede viaria de titularidade provincial polos danos causados pola Depresión Aislada en Niveis Altos (DANA) entre o 28 de outubro e o 4 de novembro de 2024, ao abeiro do artigo

500
millóns €

para reparar e reestablecer
servizos esenciais
como abastecemento,
saneamento e depuración

Reunión do Presidente do Goberno con altos cargos e alcaldes e alcaldesas afectados. Na imaxe están presentes os alcaldes de Sedavi, Ribarroja, Utiel e Sot de Chera e as alcaldesas de Torrent e Godelleta.

5 do Real Decreto-Lei 6/2024, do 5 de novembro, deseñado para reparar danos na infraestrutura municipal e provincial. A orde introduciu un modelo innovador de apoio estatal, que se distingue por dous elementos principais:

- Financiamento do 100 % do custo das obras de reparación e reconstrución.
- O anticipo íntegro dos fondos dos concellos e deputacións para evitar problemas de tesourería e permitir actuacións inmediatas
- O importe total transferido ascende a 1.745 millóns de euros, destinados exclusivamente a aquelas entidades locais

que sufriron danos directos nas súas instalacións, que son esenciais para a prestación de servizos á cidadanía.

Ademais do apoio financeiro, o Goberno autorizou ao Grupo Tragsa a colaborar na reconstrución, ofrecendo a todos os concellos locais a súa capacidade técnica e operativa para traballos de emerxencia. Este instrumento público foi clave para facer fronte á extraordinaria carga de traballo e acelerar as obras urxentes.

Ao mesmo licitáronse tres acordos marco, incluíndo un contrato a gran envergadura en 1.945 millóns de euros, destinados a facilitar a recuperación de infraestruturas coma pontes, estradas, camiños rurais, redes de auga e instalacións agrícolas e

rurais. Estas actuacións permiten comezar as tarefas sen os atrasos habituais asociados aos procedementos burocráticos ou á falta de financiamento local.

Así, a Orde TMD/101/2025, do 31 de xaneiro, non só proporciona recursos, senón tamén un mecanismo de execución áxil e eficaz, que é esencial para que as autoridades locais exerzan as súas competencias e volvan á normalidade no menor tempo posible

Ademais, conscientes dos novos retos que supón unha reconstrución como a que está actualmente en marcha, aprobouse o Real Decreto-Lei 12/2025 do 28 de outubro, adoptando medidas urxentes de recuperación, reforzo e prevención no marco do Plan de Resposta inmediata, reconstrución e relanzamento en resposta aos danos causados pola Depresión Aislada en Niveis Altos (DANA) en diferentes concellos entre o 28 de outubro e o 4 de novembro. e plan de relanzamento en resposta aos danos causados pola depresión de alta altitude illada (DANA) en varios concellos entre o 28 de outubro e o 4 de novembro de 2024, que permite que os fondos xa transferidos se utilicen para atender as necesidades reclamadas polos representantes municipais, permitindo que adquiran terreos para adaptar o

territorio ao risco de inundación e mellorar a infraestrutura municipal para facela máis resiliente ao cambio climático.

O COMISIONADO ESPECIAL PARA A RECONSTRUCCIÓN E REPARACIÓN DOS DANOS CAUSADOS POLA DANA

Para garantir unha resposta integral, coordinada e centrada nas persoas, o Goberno creou o Comisario Especial para a reconstrución e reparación dos danos causados pola DANA en diferentes concellos entre o 28 de outubro e o 4 de novembro de 2024. Este organismo creouse para abordar as consecuencias humanas, materiais e sociais do desastre, baixo o principio de solidariedade interterritorial que esixe unha traxedia desta magnitude

Entre as súas funcións destacan:

- Impulsar a realización das medidas aprobadas pola Administración Xeral do Estado.
- Supervisar e avaliar periodicamente a aplicación das axudas, os abonos e as obras de reconstrución.

- Propor axustes ou novas iniciativas en resposta a necesidades imprevistas.
- Coordinar as actuacións dos ministerios, delegacións do goberno, comunidades autónomas, concellos locais e organismos públicos.
- Recadar información, convocar reunións e presentar informes ao Goberno sobre o progreso e as prioridades.

O Comisionado, encabezado por Zulima Pérez i Seguí, puxo o acento na reconstrución social, urbana e humana, subliñando que non chega con reparar infraestruturas: a recuperación require prevención, mitigación de riscos, apoio ás vítimas e coidado integral das persoas afectadas. A súa primeira reunión celebrouse precisamente con asociacións de vítimas, reflectindo o seu enfoque na dimensión humana do desastre.

Este organismo traballa a diario sen horario fixo, permanecendo dispoñible para quen precise apoio e garantindo que ningún territorio quede desatendido. A súa existencia ofrece unha oportunidade para promover unha reconstrución xusta, coordinada e sostible, capaz de superar a emerxencia inmediata e cimentar un futuro máis seguro.

Reunión do Presidente do Goberno con ministros, altos cargos do Goberno de España e alcaldes e alcaldesas dos concellos afectados pola DANA.

INFODANA RECUPERACIÓN, O VISOR QUE PERMITE SEGUIR AO DETALLE A RECONSTRUCCIÓN DESPOIS DA DANA

O Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática, en colaboración co Comisionado especial e Tragsa, desenvolveu InfoDANA Recuperación, un visor web interactivo que permite aos cidadáns consultar dun xeito preciso e transparente o progreso en cada concello afectado.

O visor recolle actualmente datos xeolocalizados sobre a axuda abonadas, proxectos en curso e actuacións directas do Estado.

O seu deseño intuitivo permite:

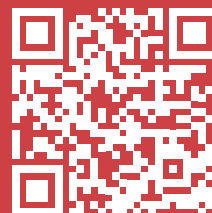
- Consultar as actuacións por concello, área ou tipo de investimento.
- Ver imaxes comparativas do territorio antes e despois da DANA.
- Acceder a fotografías, vídeos e material audiovisual sobre o proceso de recuperación.
- Coñecer o progreso das obras e a distribución territorial dos recursos.

A ferramenta tamén inclúe información sobre actuacións supramunicipais, como as intervencións no Parque Natural da Albufera, os traballos nas liñas de ferrocarril de proximidade e as reparacións na autoestrada AP-7.

InfoDANA continuará a actualizarse a medida que avancen as obras, permitindo ver a transformación do territorio de xeito cronolóxico e reforzando a transparencia na xestión dos fondos públicos.

ACCEDE
AO VISOR AQUÍ

HOMENAXE ÁS VÍTIMAS DA DANA

Este mes, Valencia acolleu a Homenaxe Estatal en memoria das vítimas da DANA que asolagou a Comunidade Valenciana, Castela-A Mancha e Andalucía en outubro de 2024. A cerimonia, celebrada no Museo da Ciencia Príncipe Felipe, contou coa asistencia de case 800 persoas e foi presidida polas súas Maxestades o Rei e a Raíña de España. No acto tamén estiveron presentes o Presidente do Goberno, membros do Executivo, altas autoridades institucionais, presidentes rexionais, alcaldes dos concellos afectados e, sobre todo, as familias dos falecidos, que foron os verdadeiros protagonistas.

A homenaxe tivo lugar o 29 de outubro de 2025, coincidindo co primeiro aniversario do fenómeno meteorolóxico extremo que deixou 238 persoas falecidas —230 na provincia de Valencia, sete en Castela-A Mancha e unha en Málaga—, a maior traxedia asociada a unha DANA na historia recente de España.

A cerimonia comezou ás 6 da tarde co himno nacional, seguido dun dos momentos máis conmovedores da cerimonia: a lectura dos 237 nomes dos que

morreron. A xornalista Lara Siscar encabezou a homenaxe, que tamén incluíu discursos de tres representantes das familias — Andrea Ferrari Canut, Naiara Chuliá Beitia e Virginia Ortiz Riquelme — que conmoveu ao público con testemuños que combinaban o pesar, a memoria e a esixencia de verdade.

Tras estas intervencións, o Rei e a Raíña depositaron unha ofrenda floral, acompañados pola peza El Cant dels Ocells, para dar paso a un minuto do

Fotos cedidas pola Axencia EFE

A cerimonia, celebrada no Museo das Ciencias Príncipe Felipe, reuniu aproximadamente

Fotos certificadas pola Axencia EFE. Homenaxe ás vítimas da DANA por motivo do primeiro aniversario.

A homenaxe en Valencia representa moito máis que un acto protocolario. É un compromiso colectivo para non esquecerse do ocorrido

Fotos cedidas pola Axencia EFE

800 asistentes

silencio colectivo. A homenaxe concluíu cun discurso do rei Felipe VI e co Adagio do Concierto de Aranjuez, interpretado polo sexteto da orquestra de RTVE.

Máis alá da cerimonia institucional, a xornada estivo marcada por mostras de recordo en decenas de concellos. Poboacións como Paiporta, Catarroja, Sedaví, Algemesí ou Chiva convocaron minutos de silencio, izaron bandeiras a media asta, organizaron ofrendas florais e declararon loito oficial. En moitos casos, foron os propios veciños os que organizaron vixilias e reunións en memoria dos seus familiares, amigos e coñecidos falecidos.

Varias asociacións de cidadáns celebraron actos paralelos nos días previos á homenaxe, intensificando a presenza dun sentimento compartido: o desexo de verdade, xustiza e reparación. A conmemoración non foi só institucional, senón tamén profundamente social.

A DANA do 29 de outubro de 2024 foi un fenómeno meteorolóxico extremo. En algunhas partes da provincia de Valencia, caeron máis de 700 mm de choiva en cuestión de horas, niveis nunca vistos en décadas, moi por riba dos umbrais históricos. Segundo os expertos, este episodio forma parte dun patrón de inestabilidade climática crecente alimentado polo quecemento do mar Mediterráneo, que intensifica as precipitacións torrenciais.

O impacto non foi só humano: os informes preliminares identificaron danos sobre o patrimonio histórico e na contorna natural, afectando elementos arquitectónicos, relixiosos e culturais que formaban parte da conxunta identitaria dos concellos devastados.

A homenaxe en Valencia representa moito máis que unha cerimonia formal. É un compromiso colectivo de non esquecer. Este ano, a reconstrución avanzou substancialmente, con infraestruturas, vivendas e instalacións públicas xa en marcha ou rematadas, e cun seguimento transparente grazas ao visor InfoDANA Recuperación. Con todo, as familias e os concellos coinciden en que a reconstrución non debería limitarse ao aspecto material: tamén debe incluír unha prevención real, o fortalecemento da protección civil, melloras nos sistemas de alerta e políticas para abordar o reto climático.

O acto tamén tivo repercusión fóra de España. O Parlamento Europeo adicou unha sesión a lembrar ás vítimas, con discursos de eurodeputados que destacaron a traxedia humana e advertiron da necesidade de reforzar as políticas de adaptación ao cambio climático. Varias institucións europeas enviaron mensaxes de condolencia, destacando a magnitude do desastre e a solidariedade amosada polas autoridades e a cidadanía.

Conferencia de Presidentes

DIÁLOGO E ACORDO COAS COMUNIDADES AUTÓNOMAS, PRIORIDADES DO MINISTERIO

Nos últimos anos, o Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática consolidou unha estratexia dirixida a reducir os conflitos de xurisdición intensificando o diálogo e a cooperación institucional. Este enfoque artículase a través do procedemento establecido no artigo 33.2 da Lei Orgánica do Tribunal Constitucional (LOTIC), que permite a apertura de procesos de negociación entre a Administración Xeral do Estado e as comunidades autónomas cando se detectan discrepancias na interpretación ou no alcance da competencia. O seu uso prioritario reforzou a cooperación interadministrativa, substituíu a confrontación por un acordo técnico e permitiu unha interpretación compartida das normas con impacto territorial.

Desde o inicio da xv Lexislatura e ata mediados de novembro de 2025, o Ministerio chegou a 66 acordos finais coas comunidades autónomas, que evitaron a presentación de tantos recursos de inconstitucionalidade. O máis recente destes, de outubro de 2025, formalizouse con Extremadura en relación co Decreto-Lei 1/2025, do 23 de xaneiro, de medidas fiscais urxentes no ámbito da tributación, que fora aprobado pola comunidade autónoma e sobre o que existían diferenzas de competencia.

Todos estes acordos son o resultado de procesos de negociación promovidos por comités de cooperación bilateral ao abeiro do artigo 33.2 da LOTC. Os expedientes abarcan unha ampla gama de temas: leis orzamentarias, regulacións ambientais e territoriais, políticas de vivenda, enerxía, función pública, medidas urxentes derivadas de desastres naturais — como as causadas polo volcán na Palma ou episodios de DANA — así como instrumentos para a simplificación e modernización administrativa. As solucións acordadas inclúen interpretacións conxuntas, desenvolvementos regulamentarios, emendas lexislativas ou axustes técnicos que restablecen o equilibrio de poderes sen necesidade de recorrer ao Tribunal Constitucional.

A distribución territorial dos acordos indica a participación activa da maioría das comunidades autónomas, destacando as Illes Balears, Aragón, Comitat Valenciana e o País Vasco en termos do número de casos resoltos. Este funcionamento reflicte un modelo no que a negociación é a primeira liña de resolución de conflitos, reducindo o tempo, os custos e os niveis de tensión institucional.

No que levamos de lexislatura, o Estado só impugnou 16 leis rexionais, a maioría das cales están ligadas a debates políticos moi sensibles, como a memoria democrática ou os dereitos das persoas LGTBI, ámbitos nos que había pouco espazo para o acordo. Pola súa banda, as comunidades autónomas

recorreron a catro leis estatais, entre elas a lei de amnistía

Se ampliamos a análise aos sete anos seguintes no seu conxunto, os resultados confirman unha clara tendencia cara á redución do conflito. Segundo os datos presentados polo ministro Ángel Víctor Torres no Encontro ‘España 360’ celebrábase o 17 de novembro de 2025:

- Formalizáronse 298 acordos, evitando recursos de inconstitucionalidade.
 - » Destes, 286 corresponden a leis rexionais inicialmente cuestionadas polo Estado.
 - » 12 refírense ás leis estatais propostas polas comunidades autónomas.
- O número de acordos supón un incremento do 66% respecto ao período de goberno anterior.
- A conflitividade efectiva reduciuse nun 57%.

A comparación cos anos anteriores é particularmente ilustrativa: entre 2011 e 2018 presentáronse 238 recursos de inconstitucionalidade, mentres que desde 2018 a cifra descendeu a 102.

A diminución afecta tanto aos recursos directos como aos presentados tras negociacións que non chegaron a un acordo:

- Recursos directos (sen negociación):

- » Co goberno actual: 54
- » Nos sete anos anteriores: 124
- » Redución do 56%.
- Recursos despois de negociacións fallidas:
 - » Co goberno actual: 48
 - » No mandato anterior: 114
 - » Unha redución do 58%.

Este resultado demostra a consolidación dun modelo que prioriza o diálogo como principio reitor do funcionamento territorial. Como declarou publicamente o ministro Ángel Víctor Torres, o obxectivo é “manter abertos de xeito permanente os canles de diálogo e consenso, co fin de evitar recursos de inconstitucionalidade sempre que sexa posible”.

A política desenvolvida polo Ministerio baséase nunha premisa clara: só se debe recorrer ao Tribunal Constitucional cando se esgotasen todas as vías posibles de cooperación. A negociación bilateral, baseada en criterios técnicos e orientada a resultados, permitiu resolver a maioría das disputas xurisdiccionais sen recorrer á litigación.

Este modelo, baseado na cooperación e nunha interpretación compartida do sistema xurídico, reforzou a confianza mutua entre administracións, reduciu o conflito e consolidou un funcionamento máis estable e eficaz do estado autonómico.

Formalizáronse 298 acordos que evitan recursos de inconstitucionalidade

A ADMINISTRACIÓN PRETO DE TI. UN SERVIZO PÚBLICO QUE GARANTIZA A IGUALDADE TERRITORIAL NO ACCESO Á ADMINISTRACIÓN DO ESTADO

O servizo *A Administración preto de ti* consolidouse como unha ferramenta esencial para achegar a Administración Xeral do Estado a todos os recunchos do país. Desde o seu lanzamento en 2022, esta iniciativa demostrou que a proximidade administrativa é unha condición necesaria para garantir dereitos e oportunidades iguais, independentemente do lugar de residencia.

A dixitalización dos servizos públicos e a dispersión territorial supoñen desafíos que afectan de xeito particular aos concellos rurais e ás zonas menos conectadas. Consciente desta realidade, en 2022 o Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática lanzou o servizo *A Administración preto de ti*, unha iniciativa deseñada para permitir que calquera poida realizar trámites coa Administración Xeral do Estado (AGE) sen ter que desprazarse fóra do seu concello. O servizo responde a un enfoque proactivo da administración, co obxectivo de facilitar a vida diaria dos cidadáns e reforzar a cohesión territorial.

Nos seus primeiros meses, o servizo centrouse en concellos con menos de 8.000 habitantes, pero a experiencia demostrou que é aconsellable estendelo a concellos máis grandes. A día de hoxe *A Administración preto de ti* pode implementarse en calquera concello que non dispoña de servizos administrativos de AGE, así como en localizacións non municipais que reúnan grupos con necesidades específicas, como centros educativos, residencias de anciáns, asociacións de migrantes, cooperativas agrícolas, prisións e bases militares.

A totalidade territorial do servizo é posible grazas á colaboración dos concellos,

das deputacións provinciais, das deputacións e os cabidos que proporcionan espazos e apoio loxístico. Este compromiso artículase a través do acordo asinado entre o Ministerio e a Federación Española de Municipios e Provincias (FEMP), ao que —a 11 de novembro de 2025— foi asinado por 1.987 concellos, 59 máis que o mes anterior.

A implicación municipal permite adaptar cada sesión á realidade do seu territorio e garante que a presenza da Administración do Estado chegue a zonas nas que non hai oficinas permanentes. Dende o seu lanzamento, *A Administración preto de ti* celebrou 7.144 sesións. en todo o país, coa participación de máis de 90.270 persoas.

Este crecemento foi posible grazas á incorporación gradual de novos servizos e organismos: ademais dos procedementos levados a cabo polas Delegacións de Goberno, sumáronse os servizos do Servizo Público de Emprego Estatal (SEPE), do Instituto Nacional da Seguridade Social (INSS), do Tesourería Xeral da Seguridade Social (TGSS) e da Dirección Xeral de Tráfico (DGT). Isto permite a cidadanía xestionar certificados, resolver cuestións de emprego, tramitar prestacións, consultar documentación de inmigración ou recibir orientación básica sobre diversos procedementos administrativos no seu propio concello.

En outubro de 2025, a Administración preto de ti realizou 217 sesións en 48 territorios e atendeu a 4285 persoas, consolidando un modelo de proximidade administrativa que xa supera as 7000 sesións e

90.000

usuarios

dende a súa posta en marcha

Durante o mes de outubro de 2025, A Administración preto de ti acadou un nivel de actividade particularmente notable: celebráronse 217 sesións, 75 máis que en setembro, nun total de 48 delegacións do Goberno, subdelegacións e directoríos insulares. Destas sesións, 140 celebráronse en concellos con menos de 8.000 habitantes, 11 en concellos con poboacións máis numerosas e 66 dirixidas a grupos específicos, como estudantes, persoas maiores, asociacións de migrantes ou colexios profesionais. A Ríoxa liderou en número de sesións, con 32 eventos celebrados ao longo do mes.

O dinamismo do servizo tamén se reflicte no número de persoas atendidas: 4.285 usuarios participaron nos obradoiros de outubro, o que supón un incremento de máis de 2.500 persoas en comparación co mes anterior. Entre os asistentes, predominaron as persoas menores de 35 anos (49,24%), seguidas polo grupo de 35 a 60 anos (28,1%) e polas persoas maiores de 60 anos (22,66%). Esta distribución confirma que o servizo xoga un papel clave na alfabetización dixital e na orientación dos mozos nos seus primeiros contactos coa Administración do Estado.

Un dos elementos máis importantes do servizo é a promoción da identificación electrónica, que é esencial para acceder á administración dixital. En outubro emitíronse 2.144 certificados electrónicos

da Fábrica Nacional da Moeda e Timbre (FNMT) e emitíronse 535 contrasinais permanentes, para un total de 2.679 credenciais. Estas cifras son o dobre das rexistradas o mes anterior e destacan a importancia deste servizo en zonas con menos acceso aos medios dixitais. Desde 2022, o servizo xestionou máis de 46.372 certificados da FNMT e máis de 23.172 credenciais de Cl@ve.

O funcionamento diario do servizo depende dos esforzos conxuntos de 220 empregados públicos desprazados en outubro — 67 máis que en setembro — a maioría dos cales son persoal das Delegacións e Subdelegacións do Goberno. Ademais, o 69 % dos territorios que celebraron sesións contaron coa colaboración doutras axencias gobernamentais, especialmente o INSS e o TGSS, coa presenza directa dos

seus funcionarios en 19 territorios, e o SEPE, con participación en 7 deles. As Delegacións sinalan que esta colaboración interadministrativa é esencial para atender adecuadamente as demandas dos cidadáns en termos de emprego, prestacións ou cotizacións.

O servizo presta especial atención ás persoas e colectivos que poidan ter maiores dificultades para relacionarse coa Administración. Con este obxectivo, establecéronse liñas de colaboración con entidades como a Fundación Secretariado Gitano, a Cruz Vermella Española e Cáritas, ademais de proxectos piloto con estudantes de entre 16 e 20 anos en colaboración co Consello de Mocidade de España e a Confederación Estatal de Asociacións de Estudantes (CANAE), co obxectivo de promover un acceso accesible, comprensible e adaptado ás súas necesidades.

En resumo, A Administración preto de ti converteuse nun pilar da política pública dirixida a garantir un acceso eficaz aos servizos do goberno. A súa expansión continua, o compromiso dos concellos locais e a coordinación entre as distintas administracións reafirman un principio fundamental: A igualdade de dereitos require institucións presentes en todo o territorio e capaces de adaptarse á diversidade do país. Así, a AGE demostra que a proximidade non é só unha estratexia, senón un compromiso permanente coa cidadanía.

UN CAMBIO HISTÓRICO PARA A PROTECCIÓN DA INFANCIA MIGRANTE

**PUNTOS CLAVE DO REAL DECRETO-LEI 2/2025,
DE 18 DE MARZO, POLO CAL APROBAN MEDIDAS URXENTES
PARA GARANTIZAR O INTERESE SUPERIOR DA CRIANZA E
A ADOLESCENCIA ANTE SITUACIÓNS DE CONTINXENCIAS
MIGRATORIAS E EXTRAORDINARIAS**

Nos últimos anos, os fluxos migratorios cara á Unión Europea aumentaron de xeito sostido, especialmente nas rutas que conectan o continente africano coa fronteira sur de Europa e, en particular, con España. Este fenómeno extraordinario ten un impacto especialmente grave nun dos grupos máis vulnerables: os cativos, cativas e adolescentes estranxeiros non acompañados. A súa protección íntegra e a garantía do seu interés superior constitúe o eixe do Real Decreto-Lei 2/2025, do 18 de marzo, que establece medidas urxentes para afrontar situacións de continxencia migratoria extraordinaria e responde a unha demanda de longa data dos territorios fronteirizos.

O ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, Ángel Víctor Torres, describiu a aprobación do real decreto-lei como “un fito na defensa dos dereitos humanos”, subliñando que “por primeira vez, un goberno central ofrece unha resposta xusta e equilibrada a un fenómeno migratorio que, aínda que entra na competencia autonómica, require a acción solidaria e coordinada do Estado”. O ministro tamén destacou o aval da Avogacía do Estado sobre a urxencia da norma, así como a doada tarefa negociadora na súa convalidación parlamentaria

A norma—aprobada polo Congreso en abril tras máis de dous anos de negociacións—marca un punto de inflexión. Por primeira vez, España dispón dun marco estrutural, uniforme e totalmente operativo para responder á chegada desigual de menores non acompañados. Entre 2016 e 2024, o seu número aumentou un 221,4%, concentrándose principalmente en territorios como as Illas Canarias, Ceuta e Melilla, onde os sistemas de protección multiplicaron por dez a súa capacidade, con centros que acollen 300 menores en espazos deseñados para 20. Nestas condicións, resultou difícil garantir unha atención axeitada, incluíndo a escolarización, os servizos de saúde e as prestacións sociais.

Son os mesmos menores coas mesmas idades. O único que os diferencia é a cor da súa pel

Ata a aprobación do Real Decreto-Lei 2/2025, do 18 de marzo, a reubicación entre territorios só era posible mediante acordos voluntarios na Conferencia Sectorial da Infancia e Adolescencia. O Goberno asumiu que esta situación requiría unha resposta definitiva e estrutural, baseada no principio constitucional de solidariedade, que garantise unha acollida equitativa e digna para todos os menores, independentemente de onde chegásen ao territorio.

O real decreto-lei modifica o artigo 35 da Lei Orgánica 4/2000, do 11 Xaneiro,

sobre os dereitos e liberdades dos estranxeiros en España e a súa integración social, incorporando catro novas seccións (35 bis, ter, quater e quinquies) e dúas disposicións adicionais que establecen tres piares fundamentais:

1. DECLARACIÓN DE CONTINXENCIA MIGRATORIA EXTRAORDINARIA

Considerarase que un territorio se atopa nun estado de continxencia migratoria extraordinaria cando o número de menores non acompañados ao seu coidado supere tres veces a súa capacidade ordinaria. O Goberno poderá activar mecanismos de reubicación cando reciba tal notificación. Na falta de acordo unánime da Conferencia Sectorial, a capacidade determinarase por o Real decreto baseándose en criterios de poboación, segundo o establecido no Real Decreto 743/2025, do 26 de agosto, polo que se aproba a capacidade ordinaria do sistema de protección e tutela de menores estranxeiros non acompañados nas comunidades autónomas.

2. PLAN DE RESPUESTA SOLIDARIA

Define como se distribúen os menores entre as comunidades autónomas e as cidades, dentro de que prazos e segundo que procedementos.

3. FONDO EXTRAORDINARIO ADSCRITO AO MINISTERIO DE XUVENTUDE E INFANCIA

Con un orzamento de 100 millóns de euros, garante a suficiencia económica do sistema de desprazamentos.

O ministro resaltou que a reforma garante que todas as comunidades autónomas teñan unha capacidade ordinaria baseada nun criterio obxectivo — a poboación — que asegura a plena igualdade na distribución. En 2025, os territorios deberán certificar antes do 31 de marzo cantos menores acollen; a partir de 2026, a data adiantarase ao 15 de xaneiro.

Torres tamén recordou que España foi capaz de acoller decenas de miles de menores tras a invasión de Ucraína. “Son os mesmos menores, coas mesmas idades ; a única cousa que os diferencia é a cor da súa pel”, dixo, facendo un chamamento a un sentido de Estado na validación do real decreto-lei, en defensa da dignidade, a igualdade e os dereitos humanos.

O artigo 35 ter establece un modelo de distribución baseado en parámetros verificables e ponderados. Na falta de acordo unánime, a reubicación realizarase segundo os seguintes criterios:

PROCEDIMENTOS, GARANTÍAS E PRAZOS: O PAPEL DO REAL DECRETO 658/2025, DE 22 DE XULLO, POLO QUE SE REGULAN AS MEDIDAS A ADOPTAR EN SITUACIÓNS DE CONTINXENCIA MIGRATORIA EXTRAORDINARIA PARA A PROTECCIÓN DO INTERESE SUPERIOR DA INFANCIA E ADOLESCENCIA MIGRANTE NON ACOMPAÑADA

Convalidación do Real Decreto - Lei 2/2025, do 18 de marzo, no Congreso dos Diputados.

O Real Decreto 658/2025, do 22 de xullo, polo cal se regulan as medidas a adoptar en situacións de continxencia migratoria extraordinaria para a protección do interese superior dos nenos e adolescentes migrantes non acompañados, establece que a inscrición no Rexistro de Menores Estranxeiros Non Acompañados activa un prazo máximo de 15 días naturais para formular a proposta de desprazamento. A norma distingue entre idade indubidada — cando non hai dúbida razoable — e idade dúbida, que require accións adicionais para unha determinación correcta. O procedemento require a intervención coordinada das comunidades de orixe e destino, o acompañamento profesional do menor, o dereito a ser escoitado e a participación obrigatoria do Ministerio Público. A tutela pasa á comunidade de destino tras a decisión final. A normativa

está plenamente activa. Declarouse a situación de continxencia migratoria extraordinaria nas Illas Canarias, Ceuta e Melilla, e comezouse a aplicar os procedementos de reubicación. O sistema podería afectar polo menos a 5.000 menores ata marzo de 2026, aínda que a súa activación estará dispoñible para calquera territorio que supere tres veces a súa capacidade ordinaria.

A norma sitúa no centro a dignidade e o futuro dos menores e consolida un modelo completamente aliñado cos compromisos internacionais e constitucionais de España

O Real Decreto-Lei 2/2025 do 18 de marzo e os seus regulamentos constitúen un compromiso firme por unha

xestión solidaria, sostible e respetuosa cos dereitos humanos da infancia migrante. A norma céntrase na dignidade e no futuro dos menores, corrixe as desigualdades estruturais, proporciona ao Estado ferramentas eficaces, reforza a cooperación entre administracións, prevén situacións de “superpoboación intolerable” como as descritas polo Tribunal Supremo e consolida un modelo que está totalmente aliñado cos compromisos internacionais e constitucionais de España.

A súa posta en marcha transforma o xeito no cal España protexe aos cativos e adolescentes migrantes non acompañados e constitúe un mecanismo esencial para garantir o seu benestar, as súas oportunidades de vida e o cumprimento efectivo dos seus dereitos.

TRES ANOS DA LEI DE MEMORIA DEMOCRÁTICA

A Lei 20/2022, do 19 de outubro, da Memoria Democrática (LMD) supuxo un impulso decisivo ás políticas públicas de memoria. Foron tres anos de avance no desenvolvemento de cada un dos principios internacionais de Dereitos Humanos que vertebran a lei: a verdade, a xustiza, a reparación e o deber de lembrar como garantía de non repetición.

Sen embargo, neste período algunhas comunidades autónomas levaron a cabo iniciativas que supuxeron un retroceso nestas políticas, ás que o Goberno de España respondeu presentando os recursos de inconstitucionalidade pertinentes. Neste contexto, a LMD converteuse agora nunha garantía da aplicación das políticas de memoria democrática en todo o territorio.

A lei situou ás vítimas no centro da acción pública, e a súa entrada en vigor trouxo consigo a declaración da ilexitimidade e ilegalidade dos Tribunais de excepción franquistas e a nulidade das sentenzas que ditaron por razóns políticas ou ideolóxicas, así como a ilegalidade da ditadura de Franco.

En recoñecemento ás vítimas, celébranse anualmente actos de Estado no Día das Vítimas do Golpe Militar, A Guerra e A Ditadura, cada 31 de outubro, e o Día de homenaxe ás Vítimas do Exilio, cada 8 de maio. Ademais prestouse especial atención ao recoñecemento do papel activo das mulleres españolas na vida intelectual e política e na defensa e conquista dos valores democráticos e dos dereitos fundamentais, así como a represión específica sufrida polas mulleres polo feito de selo.

En cumprimento do dereito á verdade das vítimas e da sociedade en xeral, que inclúe, no caso de falecemento ou desaparición, coñecer a sorte da vítima

e aclaramento do seu paradeiro, implementouse o Primeiro Plan Cuatrienal de Exhumación, e elaborouse e púxose en marcha o II Plan 2025-2028, mobilizando máis de 27 millóns de euros ata a data exhumándose arredor de 8.900 vítimas, das cales máis de 6.000 fórono en intervencións financiadas polo Goberno de España. De acordo co principio de colaboración con outras administracións, estas accións realízanse principalmente con financiamento estatal mediante transferencias ás comunidades autónomas, así como a entidades locais a través de subvencións anuais á FEMP ou apoio a proxectos específicos.

A isto engádese o traballo nas criptas do Val de Cuelgamuros, realizado por un equipo científico e multidisciplinar de alto nivel, para a exhumación e identificación dos 206 corpos de vítimas, das miles que foron enterradas alí sen o coñecemento nin o consentimento das súas familias e que foron reclamadas polas súas familias,

o que permitiu identificar ata a data 21 vítimas mediante probas de ADN.

Deste xeito, é destacable que o Banco Estatal de ADN para vítimas da Guerra e da Ditadura xa dispón do software de xestión que permite integrar perfís, e os laboratorios que terán acceso á base de datos foron acreditados. O Ministerio da Presidencia, Xustiza e Relacións coas Cortes está actualmente tramitando o real decreto que regula a súa organización e funcionamento. Do mesmo xeito, asinou un acordo coa Universidade de Santiago de Compostela asinou para a preparación do Censo Estatal de Vítimas, e completouse a instalación de Dédalo, unha plataforma de software libre para a súa xestión. Ademais, na súa reunión do 22 de xullo de 2025, o Consello de Ministros aprobou a remisión ao Parlamento do Proxecto de Lei de Información Clasificada para a súa tramitación parlamentaria, unha lei que

O Presidente do Goberno saúda ás persoas homenaxeadas no Día de Recordo e Homenaxe a todas las vítimas da guerra e a ditadura.

substituirá a Lei de Segredos Oficiais de 1968, anterior á Constitución.

Desde a perspectiva de garantir o dereito a investigar as violacións aos Dereitos Humanos que se produciron durante a Guerra e a Ditadura, a Oficina da Fiscal de Sala en materia dos Dereitos Humanos e a Memoria Democrática está agora plenamente operativa e case todos os fiscais delegados provinciais.

En total, concedéronse e entregáronse ás vítimas 1.614 declaracións de recoñecemento e reparación persoal, que conteñen tres elementos fundamentais: a consideración de “víctima”, a declaración, cando proceda, de carácter ilegal e ilexítimo do tribunal que os condenou, e a nulidade radical e ilegalidade da sentenza imposta. Moitas destas entregáronse en actos públicos de homenaxe.

Por outra parte, estase desenvolvendo o procedemento de solicitude do dereito a optar á nacionalidade española establecido na oitava disposición adicional da LMD, coa prórroga do prazo de presentación de solicitudes por un ano máis, ata o 21 de outubro de 2025, debido Acordo do Consello de Ministros do 9 de xullo de 2025, grazas ao cal, a 31 de xullo de 2025, 237.145 persoas foron rexistradas como nacionais españois. Do mesmo xeito, de acordo co artigo 33 da LMD, concedéuselle a nacionalidade española por carta de natureza a 171 descendentes de voluntarios que foron membros das Brigadas Internacionais.

Fundáronse as tres Comisións técnicas que prevé a LMD: a Comisión de Traballo sobre Memoria e Reconciliación co Pobo Xitano en España, a Comisión técnica para a elaboración dun estudode medidas de reparación económico para as vítimas da Guerra e da Ditadura, e a Comisión técnica para o estudo de casos de vulneración de dereitos humanos contra persoas pola súa loita para consolidar a democracia entre 1978 e 1983. Así mesmo estase a avanzar nunha auditoría dos bens saqueados durante a Guerra e a Ditadura, que inclúe un inventario de bens e dereitos incautados. Modificouse

a Lei 43/1998 de 15 de decembro, da Restitución ou Indemnización aos Partidos Políticos de Bens e Dereitos Incautados pola aplicación da normativa sobre responsabilidades políticas do período 1936-1939, de xeito que a tramitación das solicitudes corresponderá ao Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática, e levouse a cabo a restitución ao Partido Nacionalista Vasco do inmovible situada en París, na avenida Marceau número 11, así como a compensación económica por senllos inmovibles en Noyon e Compans (Francia).

No marco do Deber de Memoria Democrática, que busca preservar a memoria colectiva dos desastres da guerra e de todas as formas de totalitarismo, e así previr as violacións de dereitos humanos que se produciron durante o golpe de estado, a Guerra e a Ditadura, promovéronse medidas para incluír a memoria democrática no sistema educativo español, e creáronse Cátedras de Memoria Democrática en varias universidades. Convocáronse anualmente e de xeito competitivo axudas a organizacións sen ánimo de lucro para actividades relacionadas coa recuperación da Memoria Democrática e das vítimas da Guerra Civil Española e da ditadura, subvencionándose máis de 600 proxectos por un importe total de máis de cinco millóns de euros, ademais de apoiar proxectos específicos para actividades relacionadas coa promoción, fomento e difusión da Memoria Democrática e o recoñecemento moral das vítimas.

En resumo, leváronse a cabo numerosas accións neste eido de difusión, promovidas ou nas que participou a Secretaría de Estado de Memoria Democrática (SEMD), como exposicións e a publicación dos seus respectivos catálogos, conferencias e congresos internacionais, cursos e seminarios sobre memoria democrática, e a sinatura de máis de vinte acordos de colaboración con institucións e entidades nacionais e estranxeiras, tanto públicas como privadas, para levar a cabo actividades culturais e educativas en España e no estranxeiro. Promovéronse unha serie de publicacións abordan diferentes temas: dende coleccións como ‘Exhumacións e Fosas’ ou ‘Facer Memoria’, ata monografías como as referentes ao papel das mulleres, ou a colección en colaboración co Centro de Estudos Políticos e Constitucionais (CEPC) sobre o coñecemento e a investigación da memoria democrática, centrada no camiño cara á democracia, os seus avances e obstáculos, así como a difusión de programas de radio como “A memoria é democracia”.

Na aplicación da LMD, que obriga a todas as administracións a eliminar símbolos e elementos contrarios a memoria democrática, no exercicio das súas competencias e territorio leváronse a cabo accións emblemáticas no ámbito da Administración Xeral do Estado para eliminar estes elementos que eloxiaban a sublevación militar e da Ditadura, dos seus dirixentes e organizacións que a apoiaron. Ademais, o 20 de novembro, publicouse o Real Decreto 1040/2025, do

**A lei de Memoria Democrática
constitúe nestes momentos
unha garantía da aplicación das
políticas de memoria democrática
en todo o territorio**

Acto conmemorativo anual de homenaxe as vítimas da guerra e a ditadura (31 de outubro de 2025)

19 de novembro, que establece o procedemento para a elaboración do Catálogo de símbolos e elementos contrarios á Memoria Democrática e crea a Comisión Técnica sobre símbolos e elementos contrarios á memoria democrática.

Entre as medidas contra a glorificación do golpe de estado, a guerra ou da Ditadura, así como dos seus líderes e instigadores, escasas dúas semanas despois de que o LMD entrase en vigor, exhumáronse os restos de Queipo de Llano e do auditor de guerra Bohórquez Vecina da Basílica da Macarena en Sevilla. Posteriormente, exhumáronse tamén os restos de José Antonio Primo de Rivera do Val de Cuelgamuros. Resolvéuse un procedemento disciplinario contra a Falanxe Española por unha infracción moi grave, coa imposición dunha multa de 10.001 €, derivada da convocatoria de actos e campañas de divulgación pública que incitan á exaltación persoal ou colectiva,

da sublevación militar, da Guerra ou da Ditadura

Como é ben sabido, coa entrada en vigor da LMD, foron abolidos ex lege 33 títulos nobiliarios e grandes títulos de España concedidos entre 1948 e 1978 e da Orde Imperial do Yugo e as Frechas. Posteriormente, retiráronse as Medallas de Mérito no Traballo concedidas a persoas que participaron activamente e de xeito destacado na represión posterior ao Golpe de Estado de 1936.

O Ministerio de Cultura, que exerce o protectorado sobre as fundacións de competencia estatal, iniciou procedementos para sinistar a extinción xudicial da Fundación Nacional Francisco Franco. Do mesmo xeito, modificouse a Lei Orgánica 1/2002, do 22 de marzo, reguladora do Dereito de Asociación para incluír unha causa específica de disolución para as asociacións que defenden o franquismo ou ensalzan o golpe de Estado de 1936.

Séguese avanzando na realización dunha auditoría de bens expoliados durante a Guerra e Ditadura

O Banco Estatal do ADN de Víctimas da Guerra e da Ditadura, xa dispón dun *software* de xestión que permite integrar perfís

O Inventario de Lugares da Memoria Democrática está agora dispoñible no sitio web do Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática, onde xa están rexistrados os 20 lugares declarados ata agora, así como os 16 actualmente en consideración de xeito provisional. Ademais, colocáronse sinais e placas en lugares de memoria no estranxeiro.

En canto á o proceso de reinterpretación do Val de Cuelgamuros, creouse unha Comisión Interministerial para estes fins e celebrouse un concurso internacional de ideas para a súa implementación, no que a proposta “A Base e a Cruz” foi escollida como proxecto gañador polo xurado internacional o 11 de novembro, así como o desenvolvemento dun novo marco legal para o complexo.

Na articulación estrutural das políticas públicas de memoria democrática, leváronse a cabo importantes accións estruturais, como o establecemento de dous novos directorados xerais: o Directorado Xeral de Apoio ás Víctimas e o Directorado Xeral para a Promoción da Memoria Democrática. Dentro do marco institucional, creouse o Consello Territorial de Memoria Democrática como órgano de cooperación entre as administracións Públicas para a articulación da política de memoria democrática, e regulouse a composición e o réxime de funcionamento do Consello de Memoria Democrática, como órgano

de participación das entidades memorialistas españolas. No plano normativo, promovéronse desenvolvementos regulamentarios puntuais esixidos pola lei, como o Real Decreto 265/2025, do 8 de abril, que regula o Consello para a Memoria Democrática e o Rexistro Estatal de Entidades Memorialistas. Memoria Democrática, Real Decreto 1040/2025, do 19 de novembro, polo que se establece o procedemento de elaboración do Catálogo de símbolos e elementos contrarios á memoria democrática e se crea a Comisión Técnica de símbolos e elementos contrarios á memoria democrática, ou aqueles xa sometidos a consulta pública sobre a restitución a partidos políticos ou declaracións de recoñecemento e reparación persoal.

No apartado de orzamentos, houbo un aumento substancial dos recursos económicos asignados á implementación de medidas previstas na LMD, que ascenderon a máis de 40 millóns de euros, unha cifra moito máis alta que a asignada a esta política nos tres anos exercicios anteriores á aprobación da lei mencionada (2020 a 2022), que ascendeu a un total de 25,6 millóns de euros. Ademais, é importante sinalar que, para financiar as actuacións previstas no programa “España en Liberdade. 50 anos”, aprobouse con cargo ao exercicio 2025 a oportuna modificación orzamentaria cunha dotación de 28 millóns de euros.

Neste sentido, creouse o Comisionado para a celebración dos “50 anos de liberdade en España” e, co apoio da SEMD, ten como obxectivo celebrar a conquista das liberdades e da democracia que comezou coa Transición e a Constitución de 1978, así como os grandes avances e transformacións políticas e sociais experimentados ao longo daquelas décadas que fixeron do noso país un dos máis avanzados do mundo, mentres se homenaxeaba a todas aquelas persoas, colectivos e institucións que fixeron e fan posible esta transformación exitosa (traballadores, empresarios, sociedade civil, partidos políticos, concellos, comunidades Autónomas e os distintos Gobernos que tivo o noso país.) e se transmite aos nosos rapaces a importancia de vivir nunha democracia.

REINTERPRETACIÓN DO VAL DE CUEL GAMUROS

O 2 de xullo, o Goberno creou a Comisión Interministerial da reinterpretación do Val de Cuelgamuros para promover e coordinar as medidas para a súa transformación nun centro de interpretación e memoria.

O ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, Ángel Víctor Torres, explicou a Comisión ten como principal obxectivo “converter esta contorna nun espazo que fomente os valores constitucionais e democráticos e promova o coñecemento e a reflexión sobre o noso pasado”.

Este procedemento da reinterpretación abrangue un gran número de medidas que requiren a participación de varios departamentos ministeriais. Por iso, co fin de garantir o debido impulso e coordinación das medidas que deben ser adoptadas o Consello de Ministros do 11 de xuño creou un órgano interministerial, que se fundou o 2 de xullo e no que participan todos os departamentos ministeriais afectados na reinterpretación do monumento.

COMPOSICIÓN

A Comisión está presidida polo Ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, Ángel Víctor Torres, e está composta polos Ministros da Presidencia, Xustiza e Relacións coas Cortes, Félix Bolaños, que exerce como vicepresidente; a primeira vicepresidenta e ministra de Facenda, María Jesús Montero; a segunda vicepresidenta e ministra de Traballo e Economía Social, Yolanda Díaz; Terceira Vicepresidenta e Ministra para a Transición Ecolóxica e o Reto Demográfico, Teresa Ribera; Ministro de Transportes e Mobilidade Sostenable, Óscar Puente; Ministra de Vivenda e Axenda Urbana, Isabel Rodríguez; Ministro de Cultura, Ernest Urteagutia; Ministro de Ciencia, Innovación e Universidades, Diana Morant; e Presidenta do Consello de Administración do Patrimonio Nacional, Ana de la Cueva Fernández. O Secretario de Estado de Memoria Democrática, Fernando Martínez, actúa como secretario da Comisión.

FUNCIÓNS

En canto as súas funcións destinadas a transformar o Val de Cuelgamuros nun núcleo de interpretación, como lugar de memoria democrática, son as seguintes:

- Propor e promover, no ámbito da Administración Xeral do Estado, medidas destinadas á reinterpretación do Val de Cuelgamuros.
- Coordinar as propostas e actuacións dos departamentos ministeriais, así como dos seus organismos e entidades vinculadas ou

Foto: Cipriano Pastrana.

Imaxes do proxecto gañador do concurso da reinterpretación do Val de Cuelgamuros.

Lei
20/2022

de Memoria Democrática
20/2022, modifica
o nome que pasa a
denominarse “Val de
Cuelgamuros”, reafirma a
abolición da celebración
de actos políticos ou de
exaltación da Ditadura

dependentes, asociadas á resignificacións do Val de Cuelgamuros.

- Realización dunha proposta para a asignación dos bens inventariados adscritos ao Val de Cuelgamuros aos distintos departamentos ministeriais e organismos e entidades vinculadas e dependentes para a súa xestión efectiva ata a creación do organismo instrumental previsto
- Impulso para a elaboración dun real decreto que estableza o marco xurídico aplicable ao Val de Cuelgamuros, determinando a súa organización, funcionamento e réxime patrimonial.

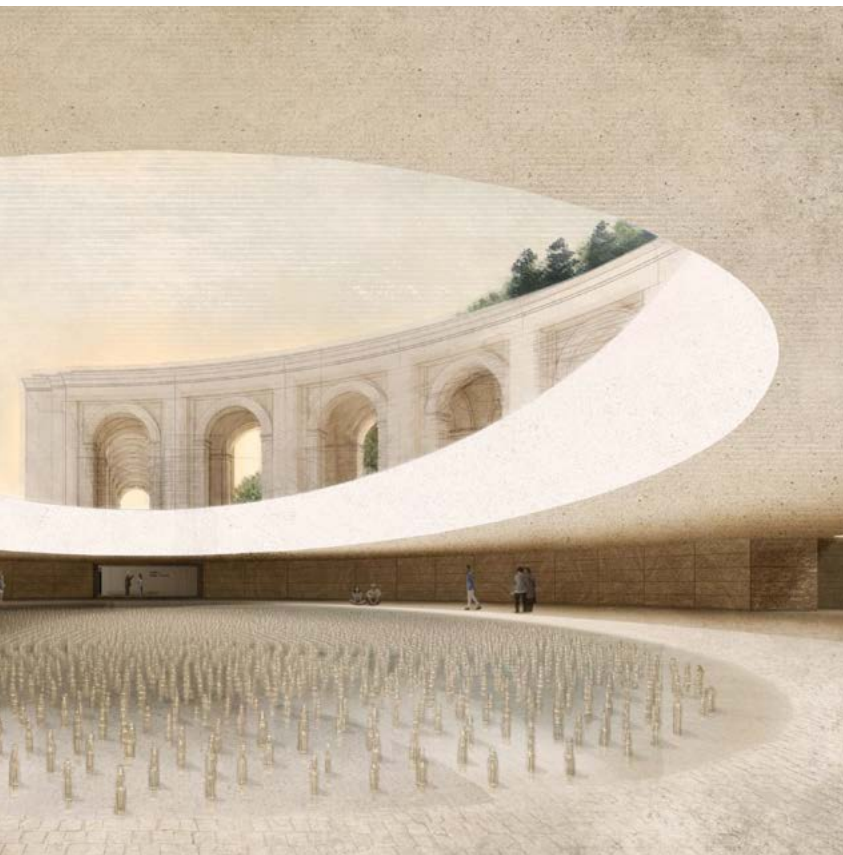

Foto: Cipriano Pastrana

VALLE DE CUELGAMUROS

Este enclave sempre foi considerado un dos principais símbolos da ditadura franquista. Foi inaugurado o 1 de abril de 1959, no vixésimo aniversario da Vitoria do bando sublevado na Guerra Civil Española.

Como consecuencia do seu cuestionamento sobre o seu lugar na sociedade democrática actual, nos últimos anos fixéronse eco dúas leis que se refiren directamente ao Val, establecendo que reinterpretarse.

En primeiro lugar, a Lei 52/2007, do 26 de decembro, que reconece e amplía dereitos e establece medidas en favor de quen sufriu persecución ou violencia durante a guerra civil e a ditadura, estipulou que o Val se rexería estritamente polas normas aplicables aos lugares de culto e cemiterios públicos e que en ningunha parte do recinto poderían levarse a cabo actos de natureza política ou que glorificasen a Guerra Civil Española ou os seus protagonistas.

Posteriormente, a Lei 20/2022, do 19 de outubro, de Memoria Democrática cambiou o nome a “Val de Cuelgamuros”, Reafirmou a prohibición de celebrar actos políticos ou actos que glorifiquen a ditadura e a súa natureza como cemiterio civil, e estableceu o seu novo papel como un eixo fundamental de reinterpretación democrática contemporánea, co obxectivo de concienciar, a través de plans e mecanismos de investigación e difusión, das circunstancias da súa construción, do período histórico no que se construíu e do seu significado, co fin de reforzar os valores constitucionais e democráticos.

A LEI DEMOCRÁTICA DA MEMORIA RECUPERA OS RESTOS DE 9.000 PERSOAS E ENTREGA 1.614 DECLARACIÓNS DE RECOÑECEMENTO ÁS VÍTIMAS

Foto:
Cipriano Pastrana.

Un dos forenses que traballa na recuperación dos restos do Val de Cuelgamuros sostendo unha imaxe de arquivo.

O 18 de novembro, o Ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, Ángel Víctor Torres, presentou ao Consello de Ministros un balance dos tres anos transcorridos desde a aprobación da Lei 20/2022, do 19 de outubro, de Memoria Democrática. Torres explicou que, durante este período de gobernos progresistas, foron exhumados case 9.000 restos e emitíronse 1.614 declaracións de recoñecemento e reparación ás vítimas da guerra e da ditadura. O ministro tamén indicou que, grazas á Lei de Memoria Democrática, foi posible deter iniciativas nalgunhas comunidades autónomas como Aragón, Valencia, Cantabria, Extremadura, as Illas Baleares e Castela e León, que buscaban abolir as leis de memoria rexionais.

“Estas novas regulacións, nalgunhas comunidades autónomas, complican a concesión de reparación ás vítimas”, dixo, ao tempo que sinalaba que foron os propios relatores da ONU os que argumentaron que as chamadas leis de concordia “violan o dereito internacional.” Torres sinalou

que, co agora extinto I Plan de Exhumación e no desenvolvemento do II Plan de Exhumación (2025-2028), leváronse a cabo máis de 700 accións e recuperáronse 8.941 corpos. “Esta cifra representa case a metade das 20.000 que se prevén exhumar, segundo un estudo realizado en 2019 pola Sociedade Aranzadi”, dixo o ministro, que confía en chegar ao 100% do traballo no que queda de lexislatura.

EXHUMACIÓNS NO VAL DE CUELGAMUROS

O ministro tamén destacou o progreso que se está a realizar no val de Cuelgamuros. Un equipo científico e multidisciplinar está a traballar nas criptas para exhumar e identificar 206 vítimas cuxas familias solicitaron a súa localización, de acordo coa lei. Ata agora, atopáronse 36 caixas que conteñen 458 restos, e o equipo científico puido identificar un total de 21 vítimas mediante probas de ADN. Outro aspecto destacado polo ministro é o lanzamento do Banco Estatal de ADN para Vítimas da Guerra e Ditadura, que xa conta

cun software de xestión e cuxos laboratorios foron acreditados pola Comisión Nacional para o Uso Forense do ADN. Tamén destacou o Mapa Integrado de Fosas Comúns, que se presentou xunto con Radio Televisión Española. Esta é unha versión multimedia interactiva que recolle a localización xeolocalizada das fosas do Guerra Civil Española (1936-1939) e da ditadura franquista, así como das vítimas nelas enterradas, con material audiovisual e informativo para cada fosa. O ministro quixo destacar o impulso que o Goberno español deu á reinterpretación do Val de Cuelgamuros, coa resolución dun concurso internacional de ideas, que gañou o proxecto “La base y la cruz”. O proxecto responde a unha demanda histórica das familias e, a pesar das enormes dificultades, tenta, co rigor e a adicación do equipo multidisciplinar que alí traballa, devolver os restos dos seus seres queridos para que poidan recibir un enterramento digno, como se fixo en varios actos celebrados con este propósito.

Foto: Cipriano Pastrana.

Proceso de recoñecemento e identificación dos restos.

O proceso de identificación xenética dos restos humanos exhumados do cemiterio parroquial de Colmenar Viejo é esencial para garantir a súa orixe individual e para complementar os datos da investigación histórica, arqueolóxica e antropolóxica, que, no seu conxunto, permitirá elaborar o informe científico forense que se entregará cos restos identificados ás familias dentro do proceso de reparación ás familias e ás vítimas.

O proxecto é unha iniciativa da Asociación da Comisión da Verdade de San Sebastián de los Reyes, apoiada pola Agrupación dos sete Concellos da Zona Norte de Madrid cos fusilados en Colmenar Viejo, un grupo liderado polo Concello de San Sebastián de los Reyes en 2022.

O obxectivo do proxecto era recuperar os restos de 108 fusilados na

Guerra Civil Española, un proceso que rematou en novembro de 2023. Durante o traballo, levado a cabo en tres fases ao longo do verán de 2022 e 2023, recuperáronse un total de 108 restos do cemiterio parroquial e no paseo. Destes, 77 foron exhumados completamente.

Ao remate da guerra, entre abril e novembro de 1939, un total de 108 persoas (107 homes e 1 muller) foron condenadas á pena de morte polo tribunal militar da praza de Colmenar Viejo.

EXHUMACIÓNS EN COLMENAR VIEJO

Entre as vítimas levadas por forza, había 44 residentes de Colmenar Viejo, 25 de San Sebastián de los Reyes, 16 de Fuencarral, 11 de Hortaleza, 5 de Moralzarzal, 3 de Chozas de la Sierra

(Soto del Real), 2 de Manzanares el Real, 1 de Miraflores de la Sierra e 1 de El Molar.

Tiñan diversas profesións, moitos eran agricultores, e diferentes afiliacións políticas, aínda que moitos compartían acrónimos como os dos partidos PSOE ou PCE ou os sindicatos UGT ou CNT.

Esta exhumación foi pioneira na Comunidade de Madrid, sendo a primeira destas características na rexión, e os achados permitirán ás familias recuperar os restos dos seus seres queridos e honrar a súa memoria.

En 2024 inaugurouse unha exposición con imaxes e obxectos tamén recuperados das tumbas, como botóns, cintos, moedas, solas de caucho e mesmo un frasco de insulina, que resistiron oito décadas baixo terra e diversas condicións meteorolóxicas.

O 25 de novembro, o Ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, Ángel Víctor Torres, presidiu o acto de entrega de 21 restos exhumados ás súas familias en Manzanares (Ciudad Real), xunto con, entre outros, o segundo vicepresidente do Goberno de Castela-A Mancha, José Manuel Caballero, e o alcalde de Manzanares, Julián Nieva.

EXHUMACIÓN E HOMENAXE EN MANZANARES

Manzanares padeceu o horror da guerra. Entre xullo de 1939 e novembro de 1940, este concello foi escenario de execucións masivas: “Home, sindicalistas, labregos, pastores, milicianos, xornaleiros, comunistas e socialistas, todos con algo en común: cada un deles defendeu a legalidade democrática, froito das urnas, e cada un deles enfrontouse a unha sublevación que procurou, como así foi, devolver

España a caciquismo e escravitude”, destacou o ministro.

“Hoxe é un momento para honrar aos que foron silenciados, para recoñecer a súa memoria e para reafirmar que a sociedade española non os esqueceu. Recordamos a súa fortaleza e a resistencia, e o seu legado vivirá na nosa memoria colectiva, inspirándonos a loitar por un presente e un futuro máis xustos”, engadiu.

A homenaxe celebrada en Manzanares marca a fin dunha longa viaxe para os seus familiares, que nunca desistiron de recuperar os corpos dos seus antepasados. O ministro dirixiuse ás súas familias, dicindo: “Recibide aos vossos seres queridos, aqueles que deixaron unha pegada indeleble en cada fogar, en cada escola, en cada arquivo que preserva a verdade. A vosa paciencia, serenidade e persistencia foron unha guía para nós, e este acto de reparación non tería sido posible sen a vosa forza.

Recibimento dos restos das vítimas aos seus familiares en Manzanares.

HOMENAXE Á AZAÑA EN MONTAUBAN

Ministro e o Secretario de Estado depositan a coroa na tumba de Azaña.

O 6 de novembro, o ministro Ángel Víctor Torres rendeu tributo a Manuel Azaña en Montauban (Francia), durante a semana na que se conmemorou o 85º aniversario do seu falecemento. Torres inaugurou a 20ª Conferencia Manuel Azaña no Ancien Collège da localidade francesa e depositou flores na tumba do último presidente da II República.

Durante a homenaxe, o ministro destacou que Azaña “non era un político calquera”, senón “un intelectual comprometido e un reformista que estaba convencido de que o progreso non vén da confrontación, senón da firme defensa dos valores democráticos”. Para Torres, o político español “encarnaba a dignidade de todo un país” cando, “cunha enorme dor viu como o proxecto democrático que promovera era destruído pola intolerancia e a violencia.”

“O seu proxecto para España foi o dunha República que educara, que

garantise dereitos, que distribuíra oportunidades e que respectara a diversidade dos seus pobos”, sinalou o ministro, que estivo acompañado polo secretario de Estado de Memoria Democrática, Fernando Martínez; o embaixador de España en Francia, Víctorio Redondo; o cónsul xeral de España en Toulouse, Manuel Larrotcha; o tenente de alcalde de Montauban, Philippe Becade; e o presidente da Asociación Présence de Manuel Azaña, Bruno Vargas; entre outras autoridades.

Azaña

foi un intelectual comprometido e un reformista convencido de que o progreso non xurde do enfrontamento, senón da firme defensa dos valores democráticos

SEPTFONDS LUGAR DA MEMORIA

Tras render tributo a Azaña, o ministro descubriu unha placa que recoñece o antigo campo de Septfonds, coñecido na época como Camp de Judes, como Lugar de Memoria Democrática. Torres, acompañada pola alcaldesa de Septfonds, Nadine Signopoli, recordou que miles de vítimas españolas das represalias foron internadas aquí en condicións subhumanas, como ocorreu noutros lugares semellantes en Francia, tras o exilio republicano da chamada “retirada”, forzado polo Golpe de Estado e a Guerra Civil Española.

Torres recordou historias como a de Joaquín Llin, un valenciano que deixou o fogar aos 21 anos e ao que a súa familia non volveu ver. “As súas sobriñas netas, Remedios e Vicenta, agora nos seus oitenta anos, puideron recuperar, con gran emoción, algúns obxectos pertencentes ao seu tío bisavo, que estivo internado neste campo”, explicou.

“Que este Lugar da Memoria sexa tanto unha escola como un aviso: unha escola para quen deb aprender a protexer os seus dereitos; un aviso para quen usan a exclusión como ferramenta política”, concluíu o ministro.

Imaxes da declaración do Lugar de memoria do campo de Septfonds

Inauguración do monolito a Largo Caballero en Sachsenhausen

SACHSENHAUSEN E MAUTHAUSEN: DÚAS ENCLAVES ESENCIAIS PARA ENTENDER A MEMORIA DO SÉCULO XX

Durante os actos internacionais en memoria das vítimas do nazismo, con motivo do 79.º aniversario da liberación do campo de concentración de Mauthausen (Austria) en maio de 2024, o ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, Ángel Víctor Torres, reafirmou o compromiso do Goberno de España de aplicar a Lei de Memoria Democrática. Tamén destacou que “hoxe, máis que nunca, necesitamos aprender do horror vivido nos campos de concentración nazis e da crueldade humana para evitar que as ideoloxías totalitarias rexurdan”.

Os actos conmemorativos contaron coa asistencia da delegación do Goberno

de España encabezada polo ministro Torres e polo ministro de Dereitos Sociais, Consumo e Axenda 2030, Pablo Bustinduy. Estiveron acompañados polo secretario de Estado de Memoria Democrática, Fernando Martínez, e pola embaixadora de España en Austria, Aurora Mejía.

Para Torres, Mauthausen “estarase sempre vinculado á nosa historia, e non hai lugar máis solemne que este para reafirmar o noso compromiso de garantir que os erros que nos levaron ao abismo nunca se repitan”.

O ministro insistiu en que é importante que a mocidade europea teña un bo coñecemento da historia para non caer

Visita ao campo de Mauthausen

nas trampas de revisionismo e negacionismo histórico da ultradereita. “Nunca dar nada por suposto, loitar pola preservación da liberdade e construír a democracia día a día, que é un ben tan preciado como fráxil”, remarcou. Recoñeceu que o que aconteceu neste lugar pode parecer afastado á xente máis nova, “pero deben saber que as liberdades das que gozan hoxe foron as liberdades polas que loitaron as persoas que sufriron aquí.”

Ángel Víctor Torres destacou “o compromiso do Goberno de España de amosar a máis firme determinación para cumprir a Lei de Memoria Democrática en todos os recunchos do territorio español”.

As vítimas e as súas familias están protexidas polo dereito internacional. Os relatores da ONU lembrárono recentemente isto nunha declaración contundente, advertindo que as leis promovidas pola dereita e a ultradereita nalgúns territorios autónomos contravéñen os dereitos humanos e fan invisibles ás vítimas do franquismo. Estas leis equiparan a ditadura con períodos democráticos como a II República, engadiu.

O ministro remarcou que “a liberdade, a democracia e o Estado de dereito constrúense día a día. Son logros históricos de valor incalculable, pero ao mesmo tempo fráxiles se non perseveramos neles

de xeito permanente no coidado delas. É a nosa responsabilidade manter e difundir a memoria.”

Torres destacou o exemplo de moitos novos estudantes de diferentes países que percorreron o campo, conmovéronse e, en moitos casos, choraron ao coñecer o espanto que alí sufriron moitas persoas, incluíndo máis de 7.000 españois. «As palabras son unha arma que temos hoxe para defender aquilo en que cremos, para convencer aos demais e para estreitar mans no debate en lugar de apretar o gatillo para matar aos que pensan diferente. Berro aquí hoxe, como berraron os presos liberados neste lugar. fai 79 anos, ‘nunca máis’, porque aínda hoxe hai movementos que buscan volver ao peor da historia recente do noso país e de Europa» afirmou.

Os actos lévaronse a cabo en memoria dos 10.000 españois que sufriron o espantos dos campos de concentración nazis e foron condenados ao silencio e ao esquecemento. Máis de 7.500 prisioneiros que xa sufriran as peores consecuencias da Guerra Civil Española foron trasladados a Mauthausen-Gusen, acabando no lugar coñecido como “o campo dos españois. Só un terzo sobreviviu. O Exército dos Estados Unidos liberou aos superviventes en maio de 1945.

Ofrenda floral dos ministros Torres e Bustinduy en Mauthausen

EXPOSICIÓN MAUTHAUSEN: MEMORIAS COMPARTIDAS

No pavillón número 11 inaugurouse unha exposición organizada polo Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática e o Centro Sefarad-Israel, co obxectivo de reflexionar sobre a memoria dos deportados xudeus e os republicanos españois que foron internados no campo de concentración de Mauthausen entre 1940 e 1945.

Mauthausen: memorias compartidas conta con reproducións de fotografías - na súa maioría tomadas por Francisco Boix- e documentos orixinais procedentes dos arquivos de Memorial de Mauthausen. Inclúense ademais testemuños de superviventes sobre os encontros entre deportados españois e xudeus sefardíes. Con este material búscase humanizar a traxedia, escoitar aos propios deportados contar as súas historias compartidas e rescatar do esquecemento a colaboración e solidariedade de mulleres e homes que, en condicións extremas de sufrimento, mantiveron a fe nos demais e na dignidade humana.

Ademais de inaugurar a exposición, os ministros tamén asistiron ao desfile principal dos actos conmemorativos e participaron na ofrenda floral no monumento dedicado aos republicanos españois, así como nos actos celebrados fronte aos monumentos que renden homenaxe aos pobos de Francia, Ucraína, o pobo xudeu e o pobo xitano.

VIAXE A ARXENTINA E CHILE PARA PROMOVER O RECOÑECEMENTO DE NACIONALIDADE PARA OS DESCENDENTES DE EXILIADOS

VIAXE DO MINISTRO ÁNGEL VÍCTOR TORRES A ARXENTINA E CHILE

O ministro e os secretarios de Estado de Memoria Democrática e de Política Territorial viaxan a Arxentina e Chile para reunirse coa comunidade española e coñecer o proceso de adquisición da nacionalidade española a través da Lei de Memoria Democrática. Ata a data, presentáronse máis de dous millóns de solicitudes.

VISITA A ARXENTINA

Tras unha reunión de traballo cos cónsules españois en Arxentina para analizar a situación xeral relativa á adquisición da nacionalidade española ao abeiro da Lei de Memoria Democrática, que permitiu a 174.277 descendentes de exilados españois en Arxentina adquirir a nacionalidade española ata o 31 de xullo, o ministro reuniuse coa prensa para analizar a situación e explicou que a

Lei 20/2022, do 19 de outubro, de Memoria Democrática, cuxo obxectivo principal é reparar e recoñecer ás vítimas da guerra e da ditadura, inclúe a posibilidade de que as persoas nadas fóra de España, cuxo pai ou nai, avó ou avoa foron orixinariamente españois, poidan reclamar a nacionalidade española. “Tratábase e trátase, dixo, “de reparar parcialmente as consecuencias do exilio por razóns políticas, sociais, ideolóxicas, relixiosas ou de crenza e identidade sexual.” «Era xusto que houbera unha lei que respondese a todos aqueles que tiveron que abandonar España debido á chegada do totalitarismo», afirmou e explicou que, segundo os datos do 31 de xullo, 876.321 persoas en todo o mundo xa solicitaron a nacionalidade española. Deles, 414.652 descendentes xa consolidaron o seu dereito e 237.145 xa están rexistrados e recibiron os seus pasaportes. Arxentina é o país que rexistrou o maior número de solicitudes, con 366.579, o que supón o 40% do total de solicitudes, aínda que estas cifras aumentaron considerablemente ata a data, xa que todas as solicitudes presentadas, que suman máis de 2.300.000, están agora a ser procesadas, o que supón un reto para as representacións diplomáticas no estranxeiro.

Imaxe da ESMA en Bos Aires

O ministro e a Embaixadora na ofrenda floral das vítimas españolas da ditadura argentina no xarín da Embaixada en Bos Aires.

OFRENDA FLORAR POLAS PERSOAS DESAPARECIDAS

A continuación presidiu a homenaxe anual nos xardíns da Embaixada de España en Arxentina no monumento ás vítimas españolas da ditadura argentina (1976 e 1983).

Durante a ofrenda floral aos homes e mulleres españois que desapareceron durante a ditadura argentina, Ángel Víctor Torres indicou que hai unha lista inicial de 135 vítimas, que se ampliará a medida que se descubran máis nomes, nun esforzo por responder ao dereito das familias a coñecer a verdade.

O ministro estivo acompañado pola presidenta da Asociación de Familias de Víctimas Españolas, Consuelo Castaño; o secretario de Estado de Memoria Democrática, Fernando Martínez; o secretario de Estado de Política Territorial, Arcadi España; e o embaixador de España na Arxentina, Joaquín de Aristegui.

O ministro trasladouse despois ao Consulado Xeral de España en Bos Aires para comprobar por si mesmo como avanza o proceso de nacionalidade e a enorme demanda de solicitudes que se están tramitando.

Posteriormente o ministro visitou o Museo da Memoria da ESMA, co que existe un Convenio de colaboración, e o Museo da Inmigración, rematando a súa visita a Bos Aires cun gran encontro no Centro de Galicia coa comunidade española, á que transmitiu o compromiso do Goberno español de tramitar todas as solicitudes de nacionalidade presentadas.

Finalmente, tras visitar a sede da Organización de Estados Iberoamericanos (OEI) en Bos Aires, partiu cara a Santiago de Chile.

VISITA A CHILE

Tras a reunión institucional coas autoridades chilenas, o ministro reuniuse coa prensa para explicar os obxectivos da súa viaxe, entre os que o proceso de adquisición da nacionalidade española ocupaba un lugar destacado. Ademais explicou que o Goberno español, en virtude da Lei de Memoria Democrática, xa concedeu a nacionalidade española a 36.041 descendentes de exilados que se viron obrigados a emigrar a Chile durante a guerra e a ditadura.

A continuación, tras unha reunión de traballo cos responsables institucionais como o Consello de Residentes Españoles no Exterior (CRE), a Asociación de Institucións Españolas en Chile (AIEC), as Colectividades Rexionais e os Cónsules Honorarios, o ministro reuniuse coa comunidade española nunha acto emotivo na que, como no caso de Arxentina,

expresou o seu compromiso de responder a todas as solicitudes que se presenten.

No seu discurso, o ministro sinalou que «Chile salvounos. Deulles un fogar. Os seus fillos medraron aquí et amén os seus netos. A calidez do pobo chileno permitiulles reconstruír as súas vidas. E tamén contribuíron a facer este país máis grande cos seus esforzos.» Na cerimonia estivo acompañado polo Secretario de Estado de Memoria Democrática, Fernando Martínez; o Secretario de Estado de Política Territorial, Arcadi España; e a embaixadora de España en Chile, Laura Oroz. Torres quixo destacar que «o Goberno de España amosou unha gran sensibilidade» ao recoñecer aos emigrantes españois.

Finalmente, tras reunirse co Ministro do Interior chileno, fixo unha visita guiada polo Museo da Memoria e dos Dereitos Humanos de Chile coa súa directora, María Fernanda García Iribarren

ENCONTRO CO MINISTRO DO INTERIOR

Ángel Víctor Torres tamén se reuniu co ministro do Interior de Chile, Álvaro Elizalde, co que falou do modelo territorial de ambos os países. Torres destacou os beneficios do modelo autonómico español. «Máis autonomía non significa menos Estado. A descentralización permítenos ofrecer mellores servizos aos cidadáns e reflicte a diversidade do noso país», concluíu. Ambos ministros recoñeceron a gran colaboración entre os dous gobernos neste eido.

Visita ao ministro de interior de Chile.

Instalación 'Libre' (Gratis), de Fernando Sánchez Castillo, Círculo de Belas Artes, Madrid.

Comisionado “ESPAÑA EN LIBERDADE. 50 ANOS” UNHA CONVERSA SOBRE A NOSA DEMOCRACIA

O ano 2025 marcou un fito na celebración de cinco décadas de liberdade e democracia en España. O Comisionado para a Celebración dos 50 Anos de Liberdade en España, que depende do Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática, desenvolveu ao longo deste ano un programa amplo, pluralista e descentralizado que levou o diálogo democrático a todo o país, reforzando unha cidadanía máis consciente, mellor informada e máis comprometida cos seus dereitos.

Con máis de 600 actividades ao longo do ano, o Comisionado promoveu un programa dinámico que combina a memoria, a creación contemporánea, a reflexión crítica e a celebración das liberdades acadadas desde o fin da ditadura franquista.

O lanzamento da campaña “A democracia é o teu poder” estreada en novembro, reforzou esta liña de traballo: unha iniciativa comunicativa que se dirixe directamente aos cidadáns—especialmente aos nados na democracia—para destacar a importancia de protexer e valorar o sistema democrático.

Este balance recolle as principais accións, colaboracións e liñas estratéxicas desenvolvidas polo Comisionado durante 2025, así como os fundamentos que guiarán a súa acción en 2026.

UN ANO PARA LEMBRAR QUE A DEMOCRACIA DEBE SER COIDADADA, DEFENDIDA E DISCUTIDA

O Comisionado centrou o seu programa de 2025 nunha idea central: achegar a conversa democrática aos cidadáns, reivindicando os dereitos e liberdades, lembrando o que significou a súa ausencia durante a ditadura e crear espazos para o debate, a aprendizaxe e a participación.

Como sinalou Ángel Víctor Torres, ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, durante a presentación anual do programa: «Queremos convidar a unha reflexión tranquila sobre o que significa vivir nunha democracia e o que significou vivir sen liberdades. Os nados despois de 1975 ven a ditadura como algo afastado, pero non o é; necesitamos comparar estes dereitos co

Foto: Comisionado 50 anos, España en Liberdade/ Estudio Perplejo.

Encontro: 'Memoria e Democracia nas Aulas'; Espacio Larra, 6 de marzo de 2025

represión e a ausencia de liberdades que os precederon.»

O ministro tamén sinalou a importancia de estender as actividades a todo o territorio español: «Celebrar medio século de liberdade é celebrar a pluralidade que nos define como país. España é diversa, rica en linguas e expresións culturais; cada territorio debe achegar a súa voz a esta celebración.»

“A DEMOCRACIA É O VOSO PODER”: UNHA CAMPAÑA PARA INCITAR Á CONVERSA

A campaña [#LaDemocraciaEsTuPoder](#) converteuse no eixo comunicativo do programa do Comisionado. Diseñada como un recurso para interpelar aos cidadáns—especialmente aos mozos—a campaña transmitiu unha mensaxe directa: a democracia é un superpoder colectivo que esixe responsabilidade individual.

A comisionada Carmina Gustrán expresouno así: “Esta campaña fomenta á reflexión. Non busca provocar por provocar, senón suscitar unha conversa sobre a democracia, a pluralidade e os nosos

dereitos. Se alguén rexeita esa conversa, debería explicar por que.”

O manifesto audiovisual da campaña enumera dereitos esenciais: o dereito a expresar unha opinión, a crer ou non crer, a manter calquera ideoloxía ou ningunha. As pezas de exterior presentan titulares que amosan a amplitude da democracia, como: “Poder facer campaña para promover a democracia. Poder criticarla.”

A campaña—desenvolvida por ContrapuntoBBDO, producida por Smile e con música de La Élite—inclúe pezas para televisión, publicidade exterior, radio e unha estratexia dixital que amplificou a mensaxe nas redes sociais e en espazos educativos.

MÁIS DE 400 ACTIVIDADES: CULTURA, MEMORIA E PARTICIPACIÓN EN TODO O PAÍS

A programación de 2025 foi desenvolvida en estreita colaboración coas delegacións e subdelegacións do goberno, así como coas comunidades autónomas, concellos, universidades, centros educativos e entidades culturais.

Carmina Gustrán,
Comisionada para a
Celebración dos 50 anos
de España en Liberdade,
na presentación da cam-
paña e programación
“A democracia é o teu
poder”

Foto: Comisionado 50 anos España en
liberdade / Estudio Perplejo.

Só entre novembro e decembro celebráronse máis de 400 actividades en todas as provincias españolas. Estas incluíron programación cultural e artística con concertos e ciclos musicais vinculados á memoria democrática; performance pola rúa e murais participativos; exposicións sobre a historia recente, os dereitos civís e os movementos sociais; proxeccións audiovisuais e cinefóruns en espazos educativos e culturais. Leváronse a cabo actividades de teatro, literatura e festivais con representacións matinais e conferencias baseadas no espectáculo “1936”, representado en múltiples lugares; o programa específico en Europalia (Bélxica), reforzando a presenza internacional da memoria democrática española; a colaboración co Festival de Cine de San Sebastián, con actividades dedicadas á mocidade; e a destacada participación no Festival Eñe 2025, con actividades literarias sobre memoria e democracia.

Co obxectivo de tecer redes que perduren e fortalezcan o ecosistema da memoria democrática en España, o Comisionado ampliou a súa rede de

alianzas institucionais e colaboracións coa sociedade civil, incluíndo ministerios e organismos públicos; centros educativos, universidades e asociacións; organismos internacionais como EUROM (Observatorio Europeo de Memorias); artistas, festivais, produtoras e colectivos cunha longa traxectoria na memoria democrática.

XUVENTUDE E DEMOCRACIA: A PRIORIDADE ESTRATÉXICA PARA 2026

Unha das catro principais áreas de traballo do Comisionado – xunto con Conmemoracións e Festivais; Pasados incómodos e futuros posibles; e Memorias populares – será a que adquira máis centralidade en 2026: Xuventude e Democracia.

Durante 2025, asentáronse as bases para esta estratexia, que busca dar voz as xeracións que medraron en liberdade, para coñecer as súas perspectivas sobre o pasado, o presente e o futuro democrático.

Entre os fitos do ano atópanse o Convenio co Consello da Xuventude en España para reforzar a súa rede territorial e promover festivais de cultura e pensamento xuvenil en todas as comunidades autónomas; a colaboración con INJUVE, o Instituto Navarro de la Memoria e EUROM para crear alianzas que permitan o desenvolvemento de proxectos de formación, difusión e creación para a mocidade; o deseño dun videoxogo para comprender os riscos contra a democracia, unha ferramenta que terá como obxectivo identificar actitudes persoais, sociais e políticas que poidan minar os principios democráticos; a xestión dunha nova liña de traballo con difusores dixitais para achegar a conversa democrática ás redes, ás plataformas xuvenís e aos espazos de creación dixital, e a expansión da colaboración co Festival de Cine de San Sebastián cunha sección específica e estable dedicada a mozos creadores e espectadores.

Como sinalou a comisionada Carmina Gustrán: “Queremos que a mocidade sexa a protagonista. Queremos que as nosas accións sirvan para fortalecer os valores democráticos, promover a convivencia e facilitar espazos de diálogo coa historia e o discurso contemporáneo.”

UN PAÍS EN DIÁLOGO: PARTICIPACIÓN, MEMORIA E COHESIÓN TERRITORIAL

O balance para 2025 amosa un país comprometido nunha conversa democrática. De Ceuta a Lugo, pasando por Pamplona, Cáceres, Xaén, Xixón e Tarragona, as actividades do Comisionado foron un catalizador de participación, mobilizando miles de persoas, cunha atención especial á mocidade.

A través de obradoiros escolares, intervencións urbanas, conferencias, obras

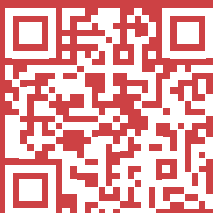
de teatro, clubs de lectura, debates públicos, pódcasts e actividades interxeracionais, o Comisionado acadou o seu obxectivo: falar de novo da democracia, entendela, comparala, defendela e sentila como propia

CONCLUSIÓN: UN ANO QUE ABRE CAMIÑO

O ano 2025 foi un punto de inflexión na celebración das cinco décadas de liberdade de España. Promovéronse conversas necesarias, articuláronse redes institucionais e culturais e reforzouse a conciencia democrática en todos os estamentos da sociedade.

O traballo continuará e intensificarase en 2026, cunha atención especial á mocidade e á creación de ferramentas pedagóxicas, culturais e dixitais que nos permitan seguir construíndo unha democracia forte, aberta, diversa e pluralista.

**TODA A ACTIVIDADE DO
COMISIONADO PODE
CONSULTARSE EN:**

ACTIVIDADES DESTACADAS DE 2025

Ao longo do ano, o programa “España en liberdade. 50 anos” promoveu iniciativas culturais, educativas e participativas en todo o país. Entre as actividades máis representativas, polo seu impacto e diversidade, están:

- Exposición “De coros, danzas e desmemoria” (Museo Nacional de Antropoloxía, Madrid), unha mostra que recupera o folclore crítico e as expresións culturais que axudaron a manter a memoria e a identidade durante a ditadura.
- Exposición “Do éxodos e do vento: o exilio español no Magreb (1939–1962)” (Casa Árabe, Córdoba), unha ollada en profundidade ao exilio español desde 1939, con testemuños, documentación e obxectos que narran a vida cotiá de miles de exilados.
- Encontro educativo memoria e democracia nas aulas” (Madrid). Xornada con docentes e equipos directivos para introducir novas metodoloxías de memoria democrática nas escolas, con obradoiros e materiais didácticos.
- Festival Eñe 2025 (Madrid e Málaga). Baixo o lema Pracer, unha reivindicación subversiva, reuniu escritores, creadores, cineastas e músicos para discutir a relación entre cultura, liberdade e memoria.
- Festival das Ideas e a Cultura-FIC (As Palmas de Gran Canaria). Debates, concertos, monólogos, filmes e actividades participativas que abordaron a democracia desde a perspectiva da cultura contemporánea.
- Residencia dramática no Centro Dramático Nacional. Convocatoria de propostas para desenvolver unha obra de teatro ligada aos 50 anos de liberdades, con residencia entre finais de 2025 e 2026.
- Talleres de creación de murais (Universidade de León). Actividades participativas para deseñar e crear murais vinculados á memoria democrática e á reflexión interxeracional.
- Espectáculo “Liberdade sen ira” (Liberdade sen ira) (Xaén). Unha produción multidisciplinar - danza, música, teatro, rap, flamenco, poesía e música electrónica - protagonizada principalmente por mozos, que combinan arte e memoria.
- Exposición sensorial “O Oasis” (Barcelona). Unha instalación inmersiva dedicada ás mulleres que resistiron á ditadura, recuperando historias silenciadas a través da arte contemporánea.

Estas iniciativas reflicten a diversidade do programa: arte, educación, memoria histórica, creación contemporánea e participación cidadá, cun protagonismo especial da xuventude.

**Poder
haber llegado
en patera
y que tu hijo
juegue en
la selección
española.**

**—
La
democracia
es
tu poder**

espanaenlibertad.gob.es

GOBIERNO
DE ESPAÑA

**ESPAÑA EN
LIBERTAD**
— 50 AÑOS —

Poder opinar. Poder creer en Dios. Poder no creer.
Poder ser de derechas, de izquierdas, de centro.
Poder ser de nada. Poder abortar. Poder casarte
con quien quieras. Poder divorciarte las veces que
quieras. Poder ser monárquico. Poder ser
republicano. Poder morir con dignidad. Poder ser
nacionalista, progresista o conservador. Poder
estudiar en tu lengua. Poder querer sin miedo.
Poder luchar por lo que crees. Poder cuestionar a
los poderosos. Poder cuestionar las noticias.
Poder cuestionar este anuncio. Poder apoyarlo.

**La
democracia
es
tu poder**

RUTA AO EXILIO

A quinta edición da Ruta ao Exilio reuniu en Francia a corenta mozos de toda España que percorreron os pasos do exilio republicano despois da Guerra Civil Española. Os ministros Ángel Víctor Torres e Sira Rego celebraron unha encontro cos participantes en Argelès-sur-Mer, onde destacaron a necesidade de que “a nosa xuventude coñeza a verdade do ocorrido” para que poidan “fortalecer a nosa democracia”.

O Ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, Ángel Víctor Torres, participou, xunto coa ministra de Infancia e Xuventude, Sira Rego, e a Comisionada para a conmemoración de «España en Liberdade. 50 Anos», Carmina Gustrán, na Ruta cara o Exilio, na que corenta mozos percorreron os pasos do exilio republicano e civil por Navarra, Cataluña e Francia.

Durante a primeira semana da Ruta, que comezou en Madrid o pasado 15 de xullo, os participantes visitaron, acompañados polo equipo de pedagogía, historiadores locais, e guías especializadas, Lugares de Memoria en Navarra como o Forte de

San Cristóbal, o Parque da Memoria de Sartaguda, o Campo de Concentración de Gurs e Sima Legarrea, e desfrutaron de experiencias únicas como unha ruta nocturna do contrabando en Lizuniaga guiada por Santiago Elizagoien (antigo contrabandista) e Mikel Albisu (guía de montaña).

As actividades do campamento xuvenil, organizadas pola Asociación Be Wild Be Proud e pola Ruta ao Exilio, como parte do programa “España en Liberdade. 50 años”, tiveron lugar entre espazos clave da memoria histórica do exilio republicano no sur de Francia, onde miles de persoas buscaron refuxio fuxindo da

España
en
liberdade
50 anos

represión de Franco ao final da Guerra Civil Española de 1936-39.

Durante a reunión cos mozos, Ángel Víctor Torres, ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, sinalou que “o Goberno de España continúa consolidando o seu obxectivo de cumprir e facer cumprir a Lei de Memoria Democrática e honrar os principios da verdade, xustiza, reparación e garantías de non repetición”. “Neste camiño”, continuou, “o papel da mocidade do noso país é fundamental. Son o noso presente e o noso futuro, e teñen que construír a España do mañá sobre os sólidos alicerces da verdade histórica e o recoñecemento daqueles que se sacrificaron para que puidesen gozar dunha das democracias máis avanzadas do mundo.”

A ministra de Xuventude, Sira Rego, puxo en valor que esta iniciativa está liderada por mozos e mozas implicados e mobilizados. “Esta actividade é un exemplo do compromiso da mocidade coa memoria democrática, non só como un traballo histórico, senón tamén como unha ferramenta para mellorar a nosa sociedade reforzando os valores democráticos e freando os discursos de odio.”

Neste sentido, Carmina Gustrán, Comisionada para a Celebración dos 50 Anos de Liberdade en España, destacou a importancia de “conectar este coñecemento histórico cos problemas do presente, co fin de abordalos desde unha perspectiva crítica e evitar os erros do pasado. Do mesmo xeito, o responsable da Comisión Española dos 50 Anos de

A actividade Ruta ao Exilio forma parte do programa “España en liberdade. 50 Anos e é unha iniciativa do Instituto da Mocidade de España.

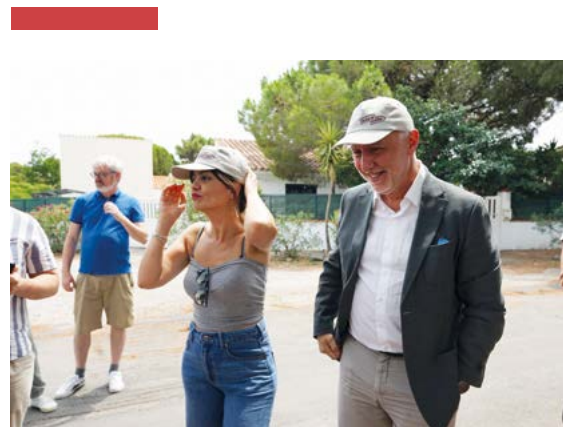

Liberdade – que cubrirá gran parte da Ruta do Exilio en 2025 e unha nova versión baseada na ruta da Desbandá entre Málaga e Almería en 2026 – quixo destacar que o programa dos 50 anos de liberdade de España incluírá unha exposición que reunirá os proxectos creativos levados a cabo polos participantes da Ruta do Exilio. entre Málaga e Almería - quixo destacar que, como parte do programa polos 50 anos de liberdade de España, haberá unha exposición que reunirá os proxectos creativos levados a cabo polos participantes nesta actividade promovida por INJUVE, que celebrou a súa quinta edición este ano.

Unha das actividades na ruta tivo lugar en La Coûme, un refuxio de montaña que acolleu nenos refuxiados da guerra desde 1933, e no Museo Memorial do Campo de Rivesaltes, que durante case setenta anos albergou o campo de concentración máis grande do Oeste e tamén o de máis longa duración; creado en 1939 para acoller exilados republicanos españois.

Os participantes puideron descubrir Argelès-sur-Mer, un enclave histórico e símbolo da memoria do exilio republicano, grazas á asociación Fils et Filles de Républicains Espagnols et Enfants de l'Exode (Fillos e Fillas de republicanos españois e nenos do exilio), que compartiron cos mozos os seus testemuños familiares.

O grupo tamén visitou o Monumento a Walter Benjamin, un filósofo alemán que faleceu en Portbou, unha vila catalá onde rematou mentres fuxía do nazismo, despois de ser detido pola policía franquista.

EDICIÓNS ANTERIORES

Desde a súa creación en 2020, Ruta ao Exilio consolidouse como un proxecto de referencia no eido da memoria democrática e da educación crítica para a mocidade. Cada edición, “Un milleiro de pegadas” (2021), “O presente exiliado” (2022), “Cicatrices na paisaxe” (2023) e “Arqueoloxía dun peto” (2024), adoptou un enfoque formativo diferente, combinando investigación histórica, aprendizaxe experiencial e reflexión colectiva.

LUGARES DE MEMORIA: O MAPA DA LEMBRANZA DEMOCRÁTICA DE ESPAÑA

O Artigo 51 da Lei 20/2022, do 19 de outubro, de Memoria Democrática, establece a creación do Inventario Estatal de Lugares de Memoria Democrática, como medio de publicidade e coñecemento destes.

Os Lugares da Memoria, segundo a lei, poden ser espazos, inmobles, paraxes ou patrimonio cultural inmaterial onde se desenvolveron feitos de relevancia histórica, tales como a loita dos cidadáns polos seus dereitos e liberdades, a memoria das mulleres, ou feitos relacionados coa represión da resistencia ao golpe de estado de 1936, a Guerra, a Ditadura, o exilio e a loita pola recuperación e o afondamento dos valores democráticos.

Fotos: Juan Baraja, Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática

Ofrenda do ministro e a alcaldesa de Almería no acto de inhumación dos restos de "Los Coloraos"

Nos últimos anos, España avanzou nunha tarefa pendente: identificar e recoñecer os lugares vinculados á súa historia democrática e á represión sufrida de quen defenderon as liberdades civís. O proceso, enmarcado na Lei 20/2022, do 19 de outubro, de Memoria Democrática, busca preservar, protexer e difundir o valor histórico, simbólico e educativo daqueles lugares onde se desenvolveron acontecementos decisivos na defensa de dereitos e liberdades.

Segundo a lei, a declaración dun Lugar de Memoria Democrática ten un dobre propósito: recoñecer e honrar ás vítimas e a quen loitou polos valores democráticos, e garantir que os acontecementos do pasado sexan coñecidos e comprendidos polas xeracións presentes e futuras. Cada emprazamento debe contar con sinalización e paneis informativos que expliquen a súa historia e relevancia, converténdose así nun espazo público para a lembranza, o coñecemento e a aprendizaxe cívica.

O Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática declarou varios destes espazos. Pero máis alá do acto administrativo, estes recoñecementos permítennos trazar unha liña histórica que abarca dous séculos de loita pola liberdade, desde os movementos liberais do século XIX ata a ditadura franquista e o exilio republicano. Os lugares de memoria democrática organizan o pasado no territorio e póñeno á disposición dos cidadáns, non como unha evocación sentimental, senón como unha ferramenta de coñecemento e compromiso cos valores democráticos.

LUGARES LIBERAIS: AS ORIXES DA LIBERDADE

Antes de que o século XX sacudise o país con guerras e ditaduras, España xa coñecía a loita pola liberdade. O século XIX foi escenario de sublevacións, pronunciamentos, fusilamentos e constitucións. Por esta razón, moitos dos lugares declarados refírense a esta **tradición liberal**, a orixe afastada da democracia actual.

O **Monumento á Constitución de 1812** e o **Teatro Real das Cortes** en Cádiz son os epicentros simbólicos dese primeiro intento de soberanía popular. Foi nestas salas onde se redactou 'La Pepa', a primeira Constitución española, proclamando a soberanía nacional, a liberdade de imprenta e a igualdade perante a lei. Dous séculos despois, ambos espazos foron declarados lugares de memoria democrática: non só para honrar un texto legal, senón tamén para lembrar o espírito reformista e civil que inspirou esa proeza.

O nome **Rafael del Riego** aparece en varios lugares do mapa: en Tuña (Asturias), o seu berce, e en Las Cabezas de San Juan (Sevilla), onde en 1820 proclamou a Constitución en oposición ao absolutismo de Fernando VII. Riego simboliza a valentía do exército liberal e o prezo da rebelión: foi executado publicamente por traición. Hoxe, os seus monumentos e prazas forman parte da memoria democrática como testemuño da **defensa do constitucionalismo e das liberdades públicas**.

O ministro na Inauguración da Exposición permanente da Desbandá no forte de Carchuna (Motril, Granada)

Outro mártir desta causa foi **José María Torrijos**, un xeneral liberal fusilado en 1831 xunto cos seus camaradas nas praias de Málaga. O seu monumento e a Cruz de Torrijos conmemoran a represión brutal contra aqueles que soñaban cunha España moderna e parlamentaria. A historia repítese con **Mariana Pineda**, executada en Granada en 1831 por bordar a palabra 'liberdade' nunha bandeira. E co **xeneral Espartero**, cuxa casa-palacio en Logroño tamén está incluída no catálogo da memoria como símbolo do liberalismo progresista e moderado.

En **Almería**, o ministro Ángel Víctor Torres participou nunha cerimonia chea de simbolismo: o **reinhumación dos restos dos "Coloraos"** no monumento coñecido como El Pingurucho, onde anteriormente participara na colocación dunha placa que o recoñecía como Lugar de Memoria Democrática. Ese grupo de liberais que se levantou contra o absolutismo en 1824 foron executados e enterrados en fosas comúns. Dous séculos despois, os seus restos foron localizados e repousan no mesmo monumento que ten lle rendido tributo desde o século XIX. "Con eles", dixo o ministro, "pecha o círculo da memoria

liberal: os que morreron pola liberdade en 1824 agora descansan no corazón da cidade que axudaron a despertar."

Este primeiro grupo de lugares reflicte unha España en tumulto: un país que, moito antes da República ou da ditadura, **xa loitaba por acadar a democracia**. Como escribiu Riego antes da súa morte: "Morir pola liberdade é nacer para a historia."

A GUERRA DE ESPAÑOLA: DO CEU DE GUERNIKA Á RÚA DA MORTE DE MÁLAGA-ALMERÍA

Outro grupo de lugares de memoria democrática transporta á traxedia da **Guerra de España (1936-1939)**, cando a violencia e a represión se estenderon por todo o país.

O **espazo urbano de Gernika-Lumo (Biscaia)** foi declarada Lugar de Memoria Democrática polo BOE o 13 de abril de 2024. Alí, o 26 de abril de 1937, a forza aérea nazi alemá, en apoio ao bando sublevado, bombardeou a vila vasca, destruíndo a maior parte da cidade e asasinando centos de civís. O ataque, inmortalizado por Picasso na súa famosa pintura Guernica, converteuse nun símbolo universal do horror

Imaxe da placa do homenaxe as “13 rosas” no cemiterio de Almudena.

da guerra e da destrución indiscriminada da poboación civil.

No extremo sur, **La Desbandá** representa a outra gran ferida da guerra. En febreiro de 1937, miles de homes, mulleres, persoas maiores e nenos fuxiron de Málaga cara a Almería pola estrada costeira ante o avance das tropas franquistas. Foron bombardeados dende o mar polos buques Baleares, Canarias e Cervera, e desde o aire pola forza aérea. Estímase que entre 3.000 e 5.000 persoas. Durante décadas, a masacre permaneceu oculta baixo o silencio do medo. En 2024, o Goberno español recoñece oficialmente como **Lugar de Memoria Democrática**, enfatizando que “ata entón, a poboación civil non fora un obxectivo militar”. Tanto Gernika como La Desbandá amosan a dimensión civil da guerra: a poboación non foi só testemuña do conflito, senón tamén vítima directa da súa violencia. Ambos lugares exemplifican a necesidade de recoñecer que, nas guerras, a destrución non distingue entre civís e militares, e que preservar a súa memoria é unha forma de recoñecer rigorosamente as consecuencias humanas do pasado.

DITADURA E REPRESIÓN: LUGARES DO MEDO

A derrota da República trouxo consigo case corenta anos de ditadura. Os lugares da memoria vinculados ao franquismo son lugares de dor, pero tamén de coraxe e resistencia.

Tres deles atópanse en Madrid. **A Dirección Xeral de Seguridade (DGS),**

na Porta do Sol, foi durante décadas o epicentro do aparato represivo franquista. Millares de presos políticos, sindicalistas e estudantes pasaron polas súas celas. Moitos deles foron torturados alí pola Brigada Político-Social. Convertir este edificio nun lugar de memoria é, simbolicamente, **transformar un espazo de terror nun espazo de verdade.**

O Cemiterio de Almudena, cuxos muros foron escenario de execucións masivas e de enterramentos de represalia de vítimas non identificadas, é outro lugar crucial. Numerosas asociacións de memoria histórica levan anos reclamando o seu recoñecemento. É un lugar que encarna a traxedia anónima de miles de vidas truncadas.

A cárcere de Carabanchel, inaugurada en 1944, foi durante décadas a maior prisión de España para presos políticos. As súas celas acolleron sindicalistas, comunistas, estudantes, traballadores e opositores ao réxime. Hoxe, aínda que o edificio foi demolido, o seu emprazamento e os restos conservados son un **símbolo de represión e de resistencia democrática**. A súa futura declaración ten como obxectivo restablecer a dignidade daqueles que sufriron alí polas súas ideas. Estes tres lugares son un recordo do medo, pero tamén da valentía daqueles que o

Acto de homenaxe e declaración do Lugar de memoria dos avogados de Atocha.

desafiaron. A súa futura declaración pretende devolver dignidade de quen alí sufriron polas súas ideas. Estes tres lugares son a lembranza do medo, pero tamén do valor de quen o desafiaron. Como escribiu un preso de Carabanchel en 1968: “Querían enterrarnos, pero non sabían que eramos sementes.”

Os homosexuais foron un dos grupos máis perseguidos pola ditadura de Franco. A **Colonia Penitenciaria Agrícola de Tefía** converteuse no principal centro de represión de disidentes sexuais baixo o réxime de franquista. Situada nunha zona desértica da illa de Fuerteventura, a colonia albergou centos de presos que eran sometidos rutinariamente a malos tratos.

MEMORIA MÁIS ALÁ DAS FRONTEIRAS

A memoria democrática española non se detén no terreo nacional. O exilio republicano e a deportación estenderon o sufrimento e a loita máis alá das nosas fronteiras. Por esta razón, o Goberno recoñeceu varios **lugares de memoria** no estranxeiro e reforzou neles a súa presenza simbólica.

En febreiro, o presidente do Goberno, Pedro Sánchez inaugurou unha placa **no campo de concentración de Argelès-sur-Mer** (Francia). A súa designación como lugar de lembranza conmemora o sufrimento de máis de 80.000 republicanos españois, tanto militares como civís, que foron internados no campo en condicións moi doadas. Despois de loitar contra o fascismo en España, uns meses máis tarde continuaron loitando contra o nazismo en Europa.

En xullo, o ministro Ángel Víctor Torres presidiu a descuberta dunha placa en **Ravensbrück (Alemaña)** en memoria das máis de **120 mulleres españolas** deportadas a ese campo de concentración nazi. Eran republicanas, milicianas, enfermeiras, combatentes da resistencia ou esposas de combatentes, encarceradas tras o exilio e enviadas ao horror dos campos. Moitas morreron alí, sometidas á fame, ao traballo forzado e a experimentos

médicos. O ministro subliñou que “recordalas é un acto de xustiza, pero tamén de orgullo nacional: «foron mulleres españolas que defenderon a liberdade mesmo na escuridade do fascismo europeo.»

As tumbas de **Antonio Machado** en Colliure e de **Manuel Azaña** en Montauban, ambas situadas en Francia, tamén foron honradas como lugares de memoria. No aniversario da morte de Machado en febreiro de 1939, o Secretario de Estado de Memoria Democrática, Fernando Martínez, falou ante a placa colocada na tumba de Machado a “pérda irreparable de talento” que representou o exilio. Mentres tanto, o ministro Ángel Víctor Torres depositou unha ofrenda floral na tumba de Manuel Azaña en novembro, acompañado polo secretario

do Estado da Memoria Democrática, con motivo do 85.º aniversario do falecemento do antigo Presidente da Segunda República Española.

Xuntas, estas localizacións forman un mapa da memoria democrática, unha xeografía que conecta episodios, períodos e protagonistas moi diferentes a través dun fío común: a defensa da liberdade e da dignidade humana. O seu recoñecemento non pretende reabrir vellas feridas, senón adoptar un enfoque rigoroso da historia e transmitila como parte da aprendizaxe colectiva.

España non pode cambiar o seu pasado, pero pode decidir como o lembra. E esa decisión tamén mide a forza da súa democracia.

O Inventario Estatal de Lugares de Memoria Democrática ofrece a información completa e actualizada, así como un amplo detalle do contexto histórico de cada lugar. Pode consultarse en:

Extinta Dirección Xeral de Seguridade, ubicada na Porta do Sol en Madrid.

Imaxe das manifestacións a favor da democracia e a Constitución.

CICAPE:

ACCÍONS CLAVE E PROGRESO NA COORDINACIÓN TERRITORIAL

A Comisión Interministerial para a Coordinación da Administración Periférica do Estado (CICAPE) reafirma o seu papel como órgano clave para garantir a coordinación entre a Administración Xeral do Estado no territorio e os distintos departamentos ministeriais. A súa misión central é garantir unha acción coherente, eficaz e uniforme da administración periférica en relación cos ministerios e os seus organismos públicos.

As súas funcións principais inclúen mellorar a coordinación interadministrativa, promover o intercambio de información, definir criterios xerais para a acción territorial, emitir informes sobre propostas reguladoras nesta área e establecer canles de comunicación para proxectos ministeriais que afecten á administración periférica. En resumo, o CICAPE actúa como un espazo común de planificación e diálogo para reforzar a presenza e o funcionamento da Administración do Estado en todo o territorio.

Reunión da CICAPE
en Zamora.

O 5 de novembro, Ángel Víctor Torres, ministro de Política Territorial e Memoria Democrática, presidiu a reunión de coordinación de CICAPE en Zamora, á que asistiron representantes ministeriais e delegados do Goberno. Torres destacou especialmente o éxito do servizo “A Administración preto de ti”, unha iniciativa que achegou servizos públicos esenciais ás zonas rurais e aos concellos de difícil acceso.

Este servizo permitiu aos funcionarios desplazarse directamente aos concellos, facilitando a tramitación de procedementos administrativos para os cidadáns que, doutro xeito, terían serias limitacións para acceder á Administración. Máis de 100.000 casos procesados avalan a eficacia e utilidade desta iniciativa, que converte a proximidade institucional nun principio real e operativo.

O ministro tamén destacou o fortalecemento das delegacións do Goberno como representantes do Estado en cada territorio e o seu papel fundamental na coordinación de emerxencias. Despois dun verán difícil, especialmente en Castela e León debido aos grandes lumes forestais, e coincidindo co primeiro aniversario da DANA que provocou danos persoais e materiais considerables, Torres insistiu na necesidade de seguir mellorando os mecanismos de resposta e cooperación na Protección Civil.

Durante a sesión, o CICAPE tamén abordou outros asuntos de importancia nacional, como a participación xuvenil a través do Consello da Mocidade e o programa de actividades para conmemorar os 50 anos de España en Liberdade.

Torres destacou a importancia de promover actos de Memoria Democrática dirixidos especialmente aos mozos e ao ámbito educativo, co obxectivo de difundir valores democráticos, o dereito á opinión, a liberdade emocional e o recoñecemento do progreso acadado tras décadas de totalitarismo. O ministro resaltou que estes dereitos, que agora están totalmente normalizados, foron perseguidos durante anos e non deben ser esquecidos.

Desde 2018, un dos obxectivos estratéxicos do Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática foi garantir que todos os cidadáns, vivan onde vivan, teñan acceso a servizos públicos de calidade. Con este fin, realizáronse melloras significativas nas oficinas do goberno:

- Modernización dos modelos de xestión, cunha especial énfase na eficiencia administrativa e na dixitalización.
- Unificación e reorganización dos procesos clave, como os servizos de inspección fronteiriza.
- Reforzo dos mecanismos de comunicación e resposta, como o Centro de Comunicación de Emerxencias.
- Extensión do programa “A Administración preto de ti” a zonas e colectivos tradicionalmente desatendidos, con resultados moi valorados polos concellos.

A CICAPE reúne representantes de todos os departamentos ministeriais e delegados do Goberno nas comunidades autónomas e cidades. O seu labor é esencial para coordinar a política desenvolvida polo Goberno coa Administración Xeral do Estado (AGE) en todo o territorio, garantindo que as decisións e accións do Estado cheguen a todos os recunchos do país de xeito coherente, eficaz e equitativo.

CONSELLO DE LINGUAS OFICIAIS. UN NOVO MARCO PARA A POLÍTICA LINGÜÍSTICA DO ESTADO

A creación do novo Consello de Linguas Oficiais supón un paso decisivo cara á modernización da política lingüística do Estado. Mediante o Real Decreto 798/2025, do 9 de setembro, que amplía a súa composición, funcións e ámbito, o Goberno de España proporciona ao sistema institucional un órgano reforzado para promover, coordinar e garantir o uso das linguas oficiais na Administración Xeral do Estado, de acordo coa Constitución Española, cos estatutos de autonomía e cos compromisos internacionais asumidos por España.

A diversidade lingüística de España non é só un feito cultural ou sociolóxico, senón tamén un mandato constitucional. O artigo 3 da Constitución Española reconece o carácter cooficial das linguas distintas do español castelán nos seus respectivos territorios, así como a obriga de protexer as variedades lingüísticas como patrimonio cultural.

A esta dimensión interna engádese a Carta Europea das Linguas Rexionais ou Minoritarias, ratificada por España en 2001, que establece compromisos en ámbitos como a educación, a xustiza, os medios públicos, a cultura e a vida económica e social. España xa presentou seis informes periódicos ao Consello de Europa, o último en 2023, o cal serviu para profundar na acción conxunta de todas as administracións públicas.

O 9 de setembro de 2025, o Consello de Ministros aprobou o Real Decreto que crea e regula o novo Consello de Linguas Oficiais e a Oficina de Linguas Oficiais, publicado o 26 de setembro no Boletín Oficial

do Estado. Este regulamento substitúe ao organismo de 2007, cuxa actividade, aínda que relevante, fora intermitente e limitada á esfera estritamente ministerial.

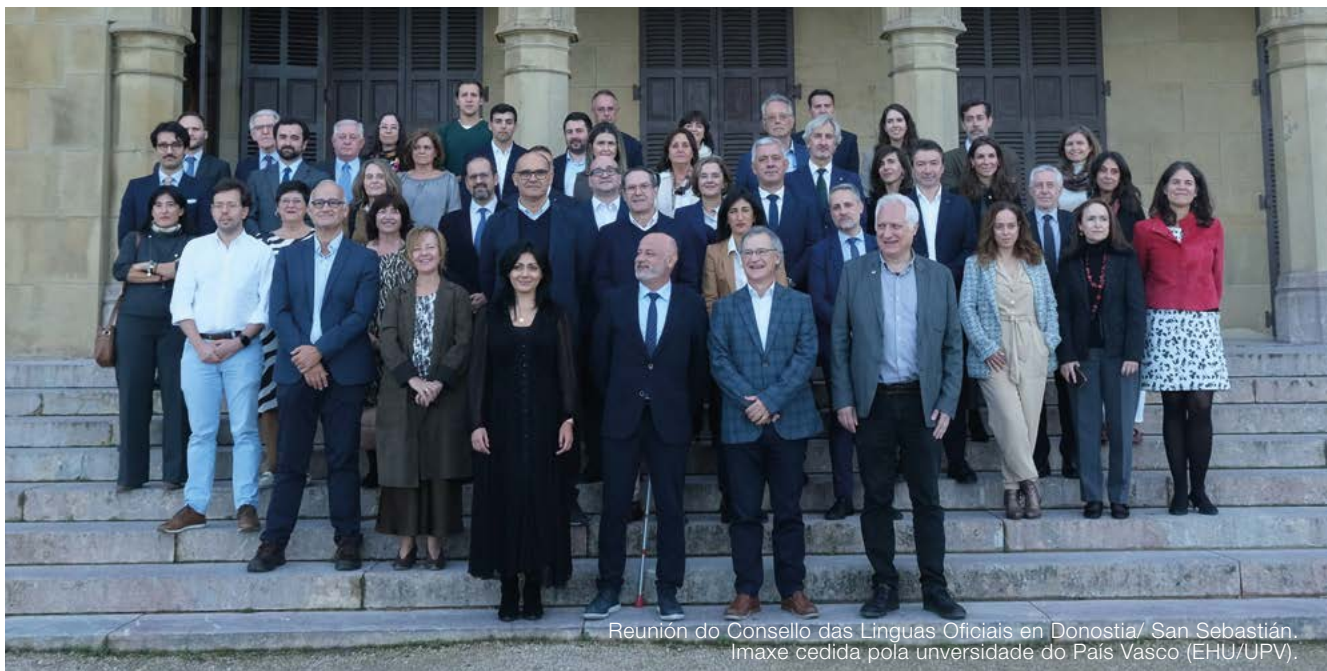
O novo Consello rompe con esta estrutura e convértese nun auténtico espazo de cooperación entre administracións e institucións lingüísticas.

CAMBIOS MÁIS SIGNIFICATIVOS

- Todas as comunidades autónomas con linguas oficiais pasan a ser membros con voz e voto: o País Vasco, Cataluña, Galicia, Navarra, a Comunidade Valenciana e as Illas Baleares.
- As academias e institutos lingüísticos incorpóranse como convidados permanentes, reforzando a base científica e reguladora.
- Inclúense representantes de organismos estatais clave: BOE, Instituto

ILENIA: INTELIXENCIA ARTIFICIAL AO SERVIZO DAS LINGUAS OFICIAIS

Un dos proxectos máis relevantes presentados ao Consello é ILENIA (Impulso de Linguas na Intelixencia Artificial), que forma parte do programa PERTE Nova Economía da Lingua. O programa busca desenvolver modelos multilingües de voz, texto e tradución automática en catalán, galego, euskera e valenciano que sexan abertos e accesibles para empresas, administracións e cidadáns. Esta iniciativa conta co apoio do traballo do Centro Tecnolóxico da Lingua Vasca (HiTZ), que acolleu unha conferencia técnica vinculada ao Consello.

Reunión do Consello das Linguas Oficiais en Donostia/ San Sebastián.
Imaxe cedida pola universidade do País Vasco (EHU/UPV).

Cervantes, Instituto Nacional de Administración Pública (INAP), Centro de Normalización Lingüística da Linguaxe de Signos Española e Dirección Xeral de Intelixencia Artificial, entre outros.

- O órgano está presidido polo Secretario de Estado de Política Territorial, co Director Xeral de Cooperación Rexional e Local como vicepresidente e co Subdirector Xeral de Cooperación Rexional como secretario.

Esta estrutura reforza o Consello como observatorio técnico, foro de análise e espazo para construír consenso sobre as linguas oficiais.

O Real Decreto 798/2025, do 9 de setembro, redefine e amplía significativamente as funcións do Consello. Estas inclúen:

- Análise e seguimento do cumprimento dos dereitos lingüísticos.
- Propostas de melloras regulamentarias e procedimentais.
- Coordinación entre as administracións públicas.

- Emitir informes e estudos.
- Supervisión do cumprimento da Carta Europea.
- Incorporación de criterios de dixitalización e accesibilidade.

A isto engádese unha visión estratéxica vinculada á innovación tecnolóxica, que é particularmente relevante nun momento no que a transformación dixital é clave para garantir a presenza e o desenvolvemento das linguas oficiais.

REUNIÓN CONSTITUTIVA EN DONOSTIA/SAN SEBASTIÁN: UN FITO CON POTENCIAL DE FUTURO

O 3 de novembro de 2025, a Universidade do País Vasco acolleu a sesión inaugural do novo Consello. A reunión, presidida pola Directora Xeral de Cooperación Rexional e Local, reuniu representantes de todas as comunidades autónomas con lingua oficial, ministerios e axencias estatais, autoridades lingüísticas e expertos e entidades convidados do sector cultural e audiovisual.

Durante a reunión abordáronse temas como a análise do cumprimento da Carta Europea, o Plan de Dereitos Culturais, a situación das linguas oficiais en RTVE, a actualización do informe sobre o réxime xurídico da cooficialidade e a incorporación de contido lingüístico no Atlas Nacional de España.

O Consello proxéctase como un instrumento fundamental para reforzar a presenza das linguas oficiais nos servizos públicos estatais, avanzar na dixitalización lingüística e garantir o estrito cumprimento tanto da normativa nacional como internacional. Entre os desafíos identificados están:

- Promover a accesibilidade lingüística na Administración Xeral do Estado.
- Mellorar a presenza das linguas na contorna dixital.
- Reforzando cooperación cooperación entre administracións.
- Promover accións relacionadas co patrimonio lingüístico.
- Incorporación de probas científicas no deseño de políticas públicas.

ESPAÑA REFORZA O SEU LIDERADO EUROPEO EN XXX CONFERENCIA AERTE

A XXX Conferencia Europea de Representantes Territoriais do Estado, celebrada en Valencia do 8 ao 10 de maio de 2025, consolidou o papel de España como referencia na cooperación institucional europea. A reunión reuniu representantes de máis de dez países para debater sobre gobernanza territorial, cambio climático, dixitalización e sustentabilidade, situando á Administración Xeral do Estado no centro do intercambio internacional de boas prácticas.

As xornadas marcaron un punto de inflexión na proxección internacional da política territorial española. Celebrada en Valencia baixo o lema Desenvolvemento Sostible, proporcionou un foro para que os representantes públicos de toda Europa analizasen os principais desafíos que afectan ao territorio nun contexto marcado pola emerxencia climática, a transición dixital e a necesidade de reforzar a cohesión institucional. O evento, organizado polo Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática a través da Secretaría Xeral de Coordinación Territorial, reuniu máis de cen participantes, incluíndo autoridades, expertos e funcionarios administrativos de diferentes países europeos.

Durante a cerimonia de apertura, o Secretario de Estado de Política Territorial, Arcadi España, subliñou que “o Estado xoga un papel esencial na resposta aos efectos do cambio climático sobre os cidadáns”, destacando a importancia destas conferencias para

compartir experiencias e reforzar a capacidade de resposta conxunta a fenómenos que afectan a todos os territorios europeos. Tamén sinalou a importancia simbólica de celebrar esta edición en Valencia, unha cidade que enfrontouse a graves sucesos meteorolóxicos nos últimos anos e cuxa xestión destacou o papel fundamental das delegacións de goberno e dos concellos na garantía da seguridade e protección da poboación.

O contido das sesións reflectiu a variedade de desafíos que afronta a gobernanza territorial en Europa. Os relatorios abordaron cuestións clave como a xestión de emerxencias desde unha perspectiva multinivel, a cohesión territorial e a calidade dos servizos públicos, os desafíos demográficos, o turismo sostible, a integración entre as áreas urbanas e rurais, o papel da intelixencia artificial na administración territorial e a promoción do goberno aberto para reforzar a transparencia e combater a desinformación. Os intercambios implicaron representantes de alto nivel de países como Francia, Italia, Alemaña, Bélxica, Turquía, Noruega, Países Baixos, Polonia, Hungría, Finlandia e Grecia, creando un espazo sólido para a aprendizaxe mutua e a cooperación técnica.

España xogou un papel particularmente importante na articulación de boas prácticas. A través da Subdirección Xeral de Relacións Europeas e Internacionais, o Ministerio presentou modelos de xestión

de crise, exemplos de coordinación territorial e experiencias en dixitalización e gobernanza aberta que suscitaron un considerable interese entre os Estados participantes. A súa vez, as delegacións internacionais achegaron experiencias innovadoras, particularmente nas áreas da intelixencia artificial aplicada ao sector público, a sustentabilidade e o fortalecemento da confianza institucional, contribuíndo a un valioso intercambio que abre a porta a futuras colaboracións bilaterais e multilaterais.

As xornadas AERTE supuxo un espaldarazo para España, que asume a vicepresidencia da Entidade Grazas a unhas xornadas que congregaron decenas de delegacións europeas, cun intercambio de boas prácticas en relación ás políticas públicas de sustentabilidade

As xornadas tamén tivo un impacto significativo a nivel institucional. Ademais do alto nivel de participación e da calidade do programa técnico, a loxística e as actividades culturais tamén foron moi valoradas, demostrando unha planificación rigorosa e unha execución eficiente liderada pola Secretaría Xeral de Coordinación Territorial. O orzamento executouse cunha metade da inversión inicial prevista, mentres se mantivo a alta calidade das xornadas.

Unha das fitas máis significativas desta edición foi a incorporación de España á dirección de AERTE cunha vicepresidencia. O nomeamento de Alfonso Carlos García Romero, Subdirector Xeral de Relacións Europeas e Internacionais, reforza o papel de España na gobernanza europea da asociación e consolida a presenza do Ministerio de Política Territorial e Memoria Democrática na definición estratéxica das súas liñas de acción. Esta responsabilidade permitirá promover a adhesión de novos estados, reforzar a rede de cooperación territorial e promover iniciativas conxuntas centradas na formación, a innovación e o intercambio de experiencias entre as administracións europeas.

Durante o encontro, tamén se aprobou unha declaración conxunta con motivo do Día de Europa, promovida pola Delegación Española, na que os participantes reafirmaron o seu compromiso cos valores fundamentais da Unión Europea: a democracia, o Estado de dereito, a cohesión territorial e a sustentabilidade. A declaración destaca a importancia de responder de xeito coordinado a desafíos comúns como o cambio climático, a transformación dixital e a loita contra a desinformación, enfatizando o papel dos representantes territoriais como actores clave no fortalecemento da confianza pública e da proximidade institucional.

O resultado final da XXX Xornadas de AERTE confirma o liderado de España na cooperación territorial europea. O evento permitiu consolidar alianzas, compartir coñecementos e proxectar internacionalmente a experiencia da Administración Xeral do Estado no eido da gobernanza territorial e a sustentabilidade. O traballo levado a cabo pola Subdirección Xeral de Relacións Europeas e Internacionais foi decisivo para acadar estes resultados, demostrando a súa capacidade técnica, visión estratéxica e contribución á cohesión institucional a escala europea.

MINISTERIO
DE POLÍTICA TERRITORIAL
Y MEMORIA DEMOCRÁTICA

